mulier instituut

Rapport

Ruimte voor sport in Leeuwarden

Inzichten voor nieuw sportaccommodatiebeleid

Daniëlle Ruikes | Janne van der Heijden | Niels Meulenbroeks

Mulier Instituut | 2024

Ruimte voor sport in Leeuwarden

Inzichten voor nieuw sportaccommodatiebeleid

Mulier Instituut
Daniëlle Ruikes
Janne van der Heijden
Niels Meulenbroeks

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut
Utrecht, 11 juli 2024
www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl

Disclaimer
U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding: auteur(s), de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.
Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder toestemming van het Mulier Instituut.

Over ons

Het Mulier Instituut doet sportonderzoek voor beleid en samenleving. Voor overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, sportorganisaties en bedrijven onderzoeken we allerlei thema's op het gebied van sport en sportief bewegen: van de sportdeelname van (groepen) Nederlanders tot de motorische vaardigheden van kinderen, en van diversiteit en inclusie in de sport tot de economische impact van sportevenementen.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk.

Ons doel is bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van sport, sportief bewegen en versterking van de sportsector. Dit doen we op verschillende manieren:

We verzamelen data en monitoren de Nederlandse sportsector en beleidsprogramma's.

We ontwikkelen kennis en onderzoeksmethoden via verkennende en verdiepende studies.

We duiden onderzoeksuitkomsten en vertalen deze naar de beleidspraktijk.

We onderbouwen beleidsbeslissingen met expertise en advies.

We bieden gevraagd en ongevraagd duiding en reflectie in de rol van 'kritische vriend' van de sportsector.

We zetten ons in voor de bevordering van de sportwetenschap.

Afkortingen & Begrippen

Afkortingen

CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
DSA	Database SportAanbod
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
VSG	Vereniging Sport en Gemeenten
VTO	Vrijetijdsomnibus

Begrippen

Zaalsporten
Sporten die in principe in een sporthal, sportzaal of gymzaal worden beoefend.

Sporthal
Overdekte sportruimte van minimaal 40 bij 20 meter, in principe geschikt voor alle zaalsporten.

Sportzaal
Overdekte sportruimte van circa 28 bij 22 meter, geschikt voor meerdere zaalsporten.

Gymzaal
Overdekte sportruimte van circa 21 bij 12 meter., in beginsel geschikt voor het bewegingsonderwijs, geschikt voor beperkt aantal zaalsporten.

Inhoudsopgave

Ruimte voor sport in Leeuwarden

1	**Inleiding**	**5**
1.1	Doelstelling en onderzoeksvragen	5
1.2	Afbakening	5
1.3	Werkwijze	6
2	**Context, trends en ontwikkelingen**	**7**
2.1	Accommodatiebeleid	7
2.2	Accommodatiebehoefte	10
3	**Binnensportaccommodaties**	**17**
3.1	Aanbod	17
3.2	Spreiding	19
3.3	Normatieve behoefte	21
3.4	Gebruik	28
3.5	Ervaring	35
4	**Buitensportaccommodaties**	**38**
4.1	Aanbod	38
4.2	Hockey	40
4.3	Honk- en softbal	42
4.4	Korfbal	43
4.5	Rugby	44
4.6	Tennis	45
4.7	Voetbal	50
4.8	Overige sporten	56
4.9	Ervaring	59
5	**Conclusies en aanbevelingen**	**61**
5.1	**Binnensport**	61
5.2	Buitensport	62
5.3	Aanbevelingen	63
Bronnen		**67**
Bijlage 1 - Methoden		**69**
Bijlage 2 - Wijkindeling Leeuwarden		**72**
Bijlage 3 - Bevolkingscijfers per wijk		**73**
Bijlage 4 - Aanbod Gymzalen		**75**

Hoofdstuk 1

Inleiding

De gemeente Leeuwarden heeft het Mulier Instituut gevraagd onderzoek te doen naar de sportaccommodaties in de gemeente. In dit hoofdstuk beschrijven we de doelstelling, onderzoeksvragen, afbakening en werkwijze van het onderzoek.

Het Mulier Instituut heeft in 2014 en 2020 ook al capaciteitsonderzoeken naar sportaccommodaties in Leeuwarden uitgevoerd. De gemeente Leeuwarden is van plan om in 2024 nieuw sportbeleid te ontwikkelen. Dit beleid willen zij graag onderbouwen met actuele cijfers over het sportaanbod en de accommodatiebehoefte van inwoners.

1.1 Doelstelling en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is inzicht geven in het huidige aanbod aan binnen- en buitensportaccommodaties, en hoe dit aanbod zich verhoudt tot de (toekomstige) behoefte. We beantwoorden hiervoor deze hoofd- en deelvragen:

Hoe verhoudt het huidige (2023) aanbod zich tot de huidige en toekomstige (2030 en 2035) behoefte aan binnen- en buitensportaccommodaties in Leeuwarden?

- Wat is het huidige aanbod van binnen- en buitensportaccommodaties?
- Wat is de actuele en toekomstige (2030 en 2035) normatieve behoefte aan binnen- en buitensportaccommodaties?
- Wat is het huidige gebruik van de gemeentelijke binnensportaccommodaties?

1.2 Afbakening

Binnensportaccommodaties zien we in dit onderzoek als de gemeentelijke en niet-gemeentelijke overdekte sportruimtes die kunnen worden benut voor beoefening van binnensporten en bewegingsonderwijs (sporthallen, sportzalen en gymzalen). Andere typen overdekte sportaccommodaties, zoals denksportcentra en zwembaden, vallen buiten de scope van dit onderzoek.

Buitensportaccommodaties zien we als het gemeentelijke en niet-gemeentelijke aanbod van banen en velden. Hierbij houden we de volgende selectie van sporten aan: atletiek, hockey, honk- en softbal, kaatsen, korfbal, rugby, tennis en voetbal.

Waar mogelijk en zinvol vergelijken we de resultaten van dit onderzoek met de resultaten van het onderzoek uit 2020.

In dit onderzoek kijken we cijfermatig naar de binnen- en buitensportaccommodaties en het gebruik hiervan. Daarbij doen we de aanname dat de aanwezige sportaccommodaties in goede staat zijn voor sportgebruik.

1.3 Werkwijze

We hebben het aanbod van sportaccommodaties geïnventariseerd en weergegeven op kaart. We hebben landelijke databases benut om te bezien in hoeverre het aanbod en het gebruik afwijken van referentiecijfers.

Om de behoefte vanuit de sport te bepalen hebben we waar mogelijk landelijke richtlijnen toegepast. De behoefte vanuit het onderwijs hebben we berekend aan de hand van de gemeentelijke taakstelling. Ramingen over de ontwikkeling van de behoefte baseren we op bevolkings-, woningbouw- en leerlingenprognoses en trends in de sportdeelname.

We vergelijken de cijfers voor de gemeente Leeuwarden met de volgende referentiecijfers:

- het landelijke gemiddelde (Nederland);
- het gemiddelde van de VSG-regio (provincie) Fryslân;
- het gemiddelde van referentiegemeenten die vergelijkbaar zijn met Leeuwarden op basis van stedelijkheid en bevolkingsomvang (Alkmaar, Alphen aan den Rijn, Deventer, Ede, Venlo en Zwolle).

Leeswijzer
In hoofdstuk 2 behandelen we relevante ontwikkelingen, prognoses en trends. Hoofdstuk 3 gaat over de binnensportaccommodaties, hoofdstuk 4 over de buitensportaccommodaties. Hoofdstuk 5 vormt het afsluitende hoofdstuk, waarin we de resultaten bijeenbrengen en aanbevelingen geven.

Hoofdstuk 2

Context, trends en ontwikkelingen

In dit hoofdstuk schetsen we de context waarbinnen de aanbod-behoefteanalyses plaatsvinden. Ook geven we relevante trends en ontwikkelingen voor sportaccommodatiebeleid en accommodatiebehoefte weer.

2.1 Accommodatiebeleid

Sport

Gemeenten rekenen het tot hun verantwoordelijkheid om sportbeoefening te faciliteren, ook al is er geen wettelijk kader dat dit verplicht. In beginsel doen ze dit vanuit de gedachte van marktfalen en het sociaal-maatschappelijke belang van sport (Hoekman, 2018). Sportaccommodaties zijn het belangrijkste instrument dat de overheid inzet om sportbeoefening te faciliteren (Van der Poel & Hoekman, 2023).

Waar in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw een bouwgolf van gemeentelijke sportaccommodaties plaatsvond, richt het gemeentelijke sportaccommodatiebeleid zich tegenwoordig veelal op het beter benutten van de bestaande infrastructuur (Van der Poel & Hoekman, 2023). De laatste twee decennia zit vernieuwing van het landschap vooral in de hoek van de commerciële initiatieven (Hoekman & Schadenberg, 2023).

Om de bestaande infrastructuur beter te laten renderen staat multifunctionaliteit en meervoudig gebruik hoog op de gemeentelijke agenda (Hoekman & Van der Maat, 2017; Hoogendam et al., 2021). Steeds meer sportparken worden opengesteld of er worden vrij toegankelijke voorzieningen toegevoegd (calisthenics, survivalparcours). In sporthallen zien we steeds vaker dat modules worden toegevoegd (urban sports-elementen, gamification). Gemeenten introduceren flexibele exploitatiemodellen (uurtarieven) voor sportvelden, waardoor ze beter kunnen sturen op mede-/deelgebruik van de velden (Schots & Schadenberg, 2020).

Sportbonden nemen hun verantwoordelijkheid in de landelijke ambitie om de benutting van de sportaccommodaties te verhogen door bijvoorbeeld flexibele speeldagen te introduceren, doordeweekse competitie te stimuleren of normen en planningsregels aan te passen (Hoekman & Schadenberg, 2023).

De gemeente is in de meeste gevallen niet langer de partij die financiert, beheert én coördineert. Steeds meer gemeenten besteden de uitvoering van het sportbeleid uit aan andere organisaties (Schadenberg, 2022). In het Nederlandse sportlandschap neemt de rol van externe uitvoeringsorganisaties toe, met name voor de uitvoering van het sportaccommodatiebeleid.

In 2023 is van ruim de helft van de binnensportvoorzieningen de gemeente eigenaar. Met name bij sporthallen is dit vaak het geval. Bij een groot deel van de buitensportvoorzieningen is ruim 90 procent in eigendom van de gemeente, maar hockeyvelden (ca. twee derde) en openlucht-tennisvoorzieningen (ca. een derde) zijn hier een uitzondering op. Bij tennisvoorzieningen is de niet-gemeentelijke partij relatief vaak een sportvereniging.

Het verzelfstandigen of uitbesteden zien we voornamelijk bij een groot deel van binnensportvoorzieningen. Bij het overgrote deel van de buitensportvoorzieningen ligt de exploitatie bij gemeenten, met als uitzondering de openlucht-tennisvoorzieningen (Van Eldert & Van der Heijden, 2023).

Verzelfstandiging of privatisering van gemeentelijke sportaccommodaties is in de afgelopen collegeperiode (2018-2022) minder vaak gebeurd dan in de collegeperiode daarvoor (2014-2018). Gemeenten verwachten dat er in de huidige collegeperiode (2022-2026) nog minder vaak sprake gaat zijn van verzelfstandiging of privatisering van één of meerdere binnensportaccommodaties. Voor buitensportaccommodaties verwachten ze dat dit gelijk blijft (Van Eldert & Van der Heijden, 2023).

De rol van verenigingen bij het beheer en de exploitatie van sportaccommodaties is de laatste decennia omvangrijker geworden. Met name zijn meer onderhoudstaken bij veldsportverenigingen komen te liggen (Hoekman et al., 2022). Er wordt meer van verenigingen verwacht om de maatschappelijke waarde van de sportaccommodatie te verhogen. Bijvoorbeeld door de accommodatie rookvrij te maken, gezonde alternatieven in de sportkantine aan te bieden of activiteiten open te stellen voor niet-leden (Lucassen et al., 2018).

Bij de totstandkoming van het sportbeleid wordt samengewerkt met andere beleidsterreinen of gemeentelijke afdelingen. Sportbeleid wordt (daarmee) vaker integraal ingestoken (Hoogendam et al., 2021). Andere gemeentelijke domeinen dragen vaker financieel bij aan investeringen van sportieve aard. De financiële bijdrage is meestal voor activiteiten die ook voor de andere domeinen baten realiseren en komt niet zozeer direct ten goede van sportaccommodaties.

- **Leeuwarden**

In een aantal beleidsstukken en besluiten van de gemeente Leeuwarden is er aandacht voor sport en sportaccommodaties.

In het nieuwste coalitieakkoord staat dat sport een belangrijke rol moet vervullen in het wegwerken van gezondheidsachterstanden (Gemeente Leeuwarden, 2022a). Om dit te verwezenlijken wil de gemeente inzetten op het oplossen van knelpunten binnen de sportaccommodaties. Onderdeel hiervan is het plan voor een nieuw sportpark in Middelsee en een structureel hogere bijdrage aan bv SPORT voor het in stand houden van de huidige sportinfrastructuur. In het nieuw vorm te geven sportbeleid is daarnaast aandacht voor een beweegvriendelijke leefomgeving, zwembaden en topsport.

Het huidige sport- en beweegbeleid van de gemeente stamt uit 2018 en focust onder meer op gezondheid, de vitaliteit van sportverenigingen en de inzet van combinatiefunctionarissen (Lijzenga & Jongejan, 2018). Samen met de Visie op Sportvoorzieningen (Gemeente Leeuwarden, 2022), die volgde op eerder onderzoek van het Mulier Instituut (Wezenberg-Hoenderkamp et al., 2020), vormt dit de basis van het nieuw te vormen integrale sportbeleid van de gemeente Leeuwarden (Gemeente Leeuwarden, 2024).

In de omgevingsvisie van de gemeente Leeuwarden (2021) besteedt ze ook aandacht aan sport. Net als in de visie op sportvoorzieningen ziet ze sport als een belangrijke versterker van leefbaarheid en sociale cohesie, zeker in kleinere dorpen, en een middel om de (mentale) gezondheid van iedere inwoner van Leeuwarden te verbeteren. Onder meer daarom ziet de gemeente sport als een basisbehoefte die zoveel mogelijk behouden moet worden in de dorpen. Ten slotte is er aandacht voor watersport. De gemeente wil hierop inzetten door de mogelijkheden die er zijn actiever te benutten.

Bewegingsonderwijs

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de huisvesting van scholen in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Hieronder vallen voorzieningen voor het bewegingsonderwijs.

Scholen in het primair onderwijs zijn vanaf het schooljaar 2023-2024 verplicht om voor alle leerlingen wekelijks twee gymlessen van 45 minuten te verzorgen. Dit betekent dat gemeenten vanuit scholen meer aanvragen voor zaalruimte (kunnen) krijgen. Maar vanuit de Wet op primair onderwijs was het voor scholen al vóór schooljaar 2023-2024 mogelijk om ruimte aan te vragen om dit verplichte aantal gymlessen te geven. In het schooljaar 2020-2021 gaf slechts 53 procent van de scholen in Nederland aan alle groepen wekelijks twee gymlessen (Slot-Heijs et al., 2021).

Uit landelijk onderzoek blijkt dat een vijfde van de schoolleiders in het primair onderwijs verwacht niet te kunnen voldoen aan de deugdelijkheidseis in het schooljaar 2023-2024. De meest genoemde reden, die ruim de helft van deze schoolleiders noemde, is te weinig beschikbare ruimte in de binnensportaccommodaties. Het tekort aan financiële middelen en bevoegde leerkrachten noemt ruim een derde als belemmering. Bij een kwart vormt de afstand tot het gymnastieklokaal een belemmering (Slot-Heijs et al., 2021).

Veel gemeenten kijken naar andersoortige (sport)accommodaties om het verplichte aantal gymlessen te laten plaatsvinden (Vrieswijk & Schadenberg, 2023). De Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding (KVLO) heeft in een leerlijnanalyse inzichtelijk gemaakt hoe ze deze accommodaties als aanvullende gymlocatie kunnen inzetten (KVLO, 2023). Hierbij is het advies om 30 minuten gymles te geven bij deze aanvullende gymlocatie en 60 minuten in een binnensportaccommodatie. De wettelijke zorgplicht heeft betrekking op gymzalen,

sportzalen en sporthallen. Deze accommodaties zijn geschikt voor alle leerlijnen van het bewegingsonderwijs.

De laatste jaren is er meer aandacht voor het dynamischer maken van de tijd die leerlingen op school doorbrengen, zowel in het primair onderwijs (Slot-Heijs et al., 2021) als in het voortgezet onderwijs (Slot-Heijs et al., 2022). Tijdens schooltijd organiseren nagenoeg alle scholen in het primair onderwijs beweegmomenten tussen of tijdens de lessen. In het voortgezet onderwijs vinden op steeds meer scholen sportactiviteiten tijdens de pauze plaats, maar is het aanbod vrijblijvender.

De gemeente heeft geen zorgplicht voor het mogelijk maken van de aanvullende sport- en beweegactiviteiten tijdens of buiten schooltijd. De meeste activiteiten kunnen plaatsvinden in het (bestaande) klaslokaal of schoolgebouw of op het schoolplein. Wel kijkt ze, zeker bij nieuwbouw, steeds vaker naar vergrote speellokalen, ruimere schoolpleinen en beweegpleinen rondom het schoolgebouw. De schoolomgeving wordt hiermee breder inzetbaar, eventueel ook voor de reguliere gymlessen.

- **Leeuwarden**

De gemeente Leeuwarden heeft haar huisvestingsplicht verwerkt in een lokale verordening voorzieningen huisvesting onderwijs (Gemeente Leeuwarden, 2018).

De relevante artikelen voor het bewegingsonderwijs in de lokale verordening komen overeen met de modelverordening van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG). Dit zien we in vrijwel alle gemeenten terug (Vrieswijk & Schadenberg, 2023).

In haar Voorzieningenplanning Onderwijs (2021-2030) streeft de gemeente ernaar de kwaliteit en duurzaamheid van de huisvesting voor onderwijs en opvang verder op orde te brengen. Kijkend naar de capaciteit voor bewegingsonderwijs geeft ze aan dat er in de bestaande accommodaties voldoende capaciteit beschikbaar is binnen de normafstanden. In Middelsee voorziet de gemeente extra zaaldelen om de te verwachten leerlingen binnen de gestelde afstanden te accommoderen. Daarnaast geeft ze aan dat de kwaliteit van de binnensportaccommodaties op peil is (Bresser, Veneklaas-Slots, Van Elp & Bulten, 2020).

2.2 Accommodatiebehoefte

Bevolkingsopbouw en -prognose

In 2023 telde gemeente Leeuwarden circa 127.000 inwoners. Volgens woningbouw- en bevolkingsprognoses neemt dit aantal naar verwachting toe tot ruim 142.600 inwoners in 2035 (+13,3%).

De gemeente Leeuwarden kan opgedeeld worden in wijken (**figuur B2.1**) en gebieden (**figuur 2.2**). Het gebied Noord was met ruim 22.400 inwoners het gebied met de meeste inwoners in 2023 (**figuur 2.1**). Zuidwest telde in 2023 de minste inwoners (circa 10.400).

De bevolkingsprognoses zijn niet op gebiedsniveau beschikbaar. Op basis van de woningbouwprognoses hebben we schattingen gemaakt van het verwachte aantal inwoners per gebied in 2030 en 2035.

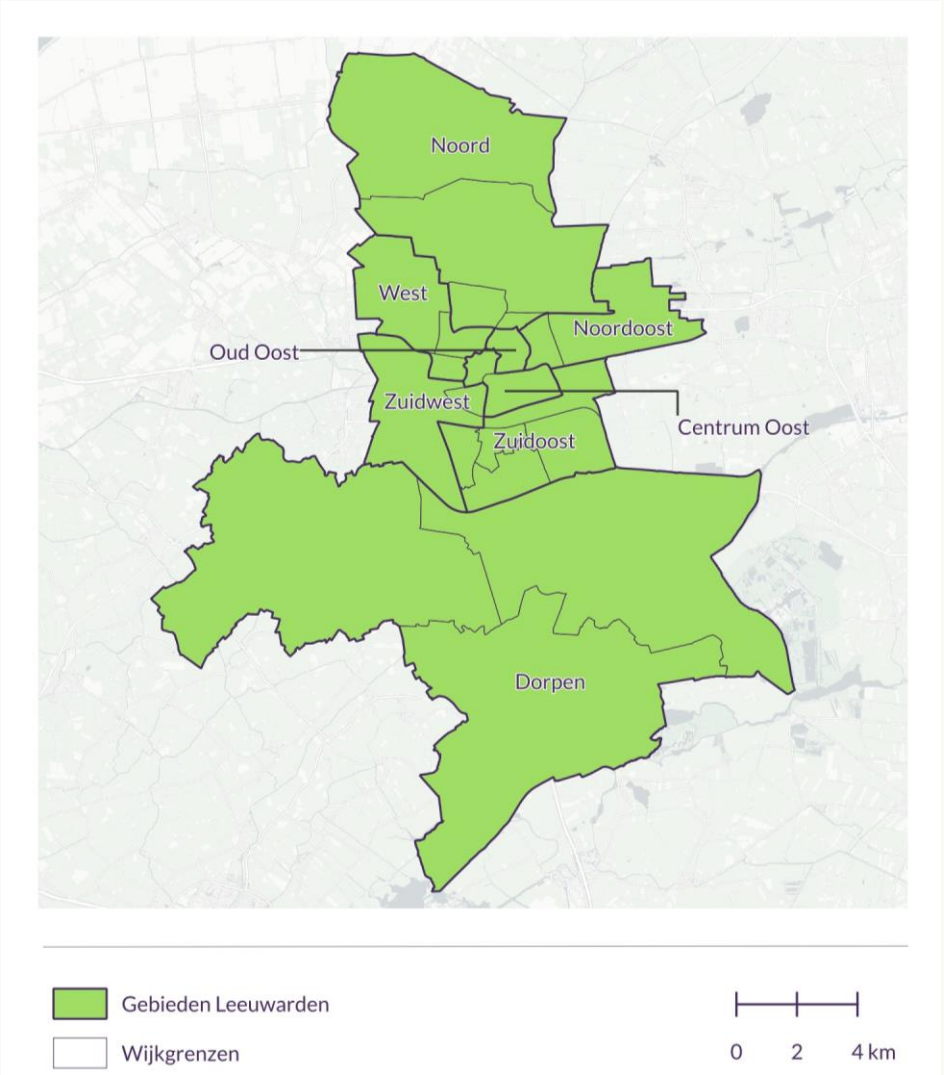
In het gebied Zuidoost voorspellen we de grootste groei van het aantal bewoners. Woningbouwopgaven in Middelsee en de Zuidlanden leveren hieraan de grootste bijdrage. Niet alle gebieden in de gemeente Leeuwarden krijgen in gelijke mate te maken met bevolkingsgroei. In een aantal gebieden neemt de bevolking nauwelijks toe of zelfs licht af tot 2035 (figuur 2.1).

Figuur 2.1
(Verwacht) aantal inwoners gemeente Leeuwarden, per gebied, in 2023, 2030 en 2035
(in aantallen)

Bron: Gemeente Leeuwarden, Basisregistratie Personen, 2023; Gemeente Leeuwarden, planaanbod woningen, 2024. Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 2.2
Gebiedsindeling gemeente Leeuwarden

Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

De bevolkingssamenstelling verschilt niet sterk per gebied. In Zuidoost wonen relatief veel jongeren (jonger dan 20 jaar), in Noord en in Dorpen juist veel ouderen (65 jaar en ouder) (tabel B3.1 in bijlage 3). In Centrum Oost en Oud Oost wonen in verhouding veel minder ouderen en jongeren en bestaat de bevolking vooral uit volwassenen tussen de 20 en 65 jaar.

Leerlingenprognoses

De gemeente Leeuwarden heeft 77 locaties voor onderwijs. Hieronder vallen 54 locaties voor basisonderwijs (po), twee locaties voor speciaal basisonderwijs (sbo), vijf locaties voor speciaal onderwijs (so) en zestien locaties voor voortgezet onderwijs (vo). In het schooljaar 2023-2024 staan bij deze scholen in totaal 17.812 leerlingen ingeschreven (tabel 2.1).

Doordat er op drie locaties in Leeuwarden veel woningen gebouwd worden (Middelsee, Nijlân & De Zwette en De Zuidlanden), stijgt het aantal basisschoolleerlingen richting 2030 en 2035. Prognoses voor het speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs zijn niet beschikbaar.

Tabel 2.1
Huidige en verwachte leerlingaantallen gemeente Leeuwarden in het schooljaar 2023, 2030 en 2035, per onderwijstype
(in aantallen, aantal leerlingen afgerond op tientallen)

	Aantal leerlingen	Aantal locaties
Primair onderwijs		
2023	9.190	54
2030	10.120	54
2035	10.520	54*
Speciaal onderwijs		7
2023	1.000	7
Voortgezet onderwijs		16
2023	7.680	16

Bron: Gemeente Leeuwarden, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

* Naar verwachting komen er scholen bij, maar hier zijn nog geen definitieve plannen voor.

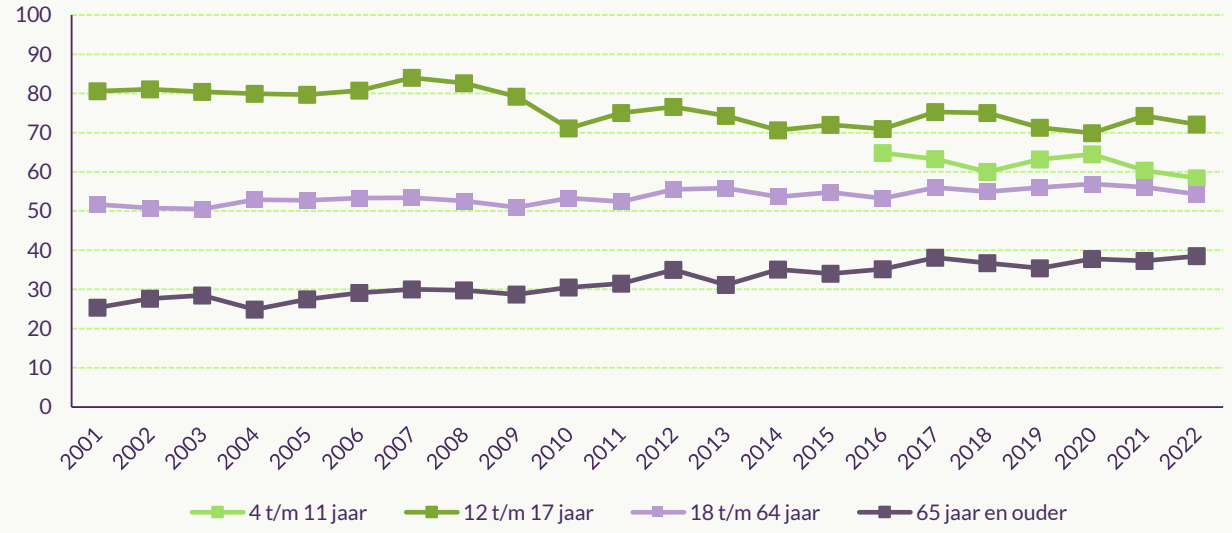
Sportdeelname
In 2022 sportte 53,7 procent van de volwassen inwoners (18 jaar en ouder) van Leeuwarden ten minste een keer per week. Ten opzichte van 2016 is dit een stijging (49,7%).

De wekelijkse sportdeelname in gemeente Leeuwarden is gelijk aan het landelijke gemiddelde (53,6%). In vergelijking met het gemiddelde van de referentiegemeenten scoort Leeuwarden iets lager (55,7%).

De wekelijkse sportdeelname onder jongere inwoners in gemeente Leeuwarden is niet bekend.

In Nederland is gedurende de afgelopen twee decennia het percentage wekelijkse sporters onder ouderen gestegen (figuur 2.3). Het percentage wekelijkse sporters onder jongeren is juist gedaald. Volwassenen laten een licht stijgende trend zien. De lokale ontwikkeling van de sportdeelname naar leeftijdscategorie is niet bekend.

Figuur 2.3
Aandeel wekelijkse sporters per leeftijdsgroep in de periode 2001-2022
(in procenten van de Nederlandse bevolking)

Bron: Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor, CBS i.s.m. RIVM, 2010-2022.

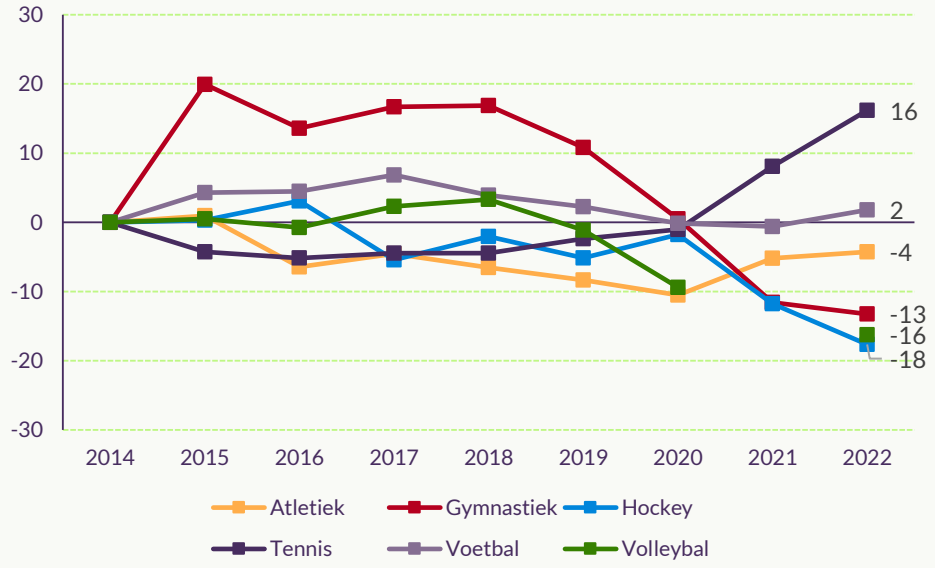
- **Sportbondlidmaatschap**

In 2022 was 22,6 procent van de inwoners van Leeuwarden (via een sportvereniging) lid van een sportbond. Landelijk is het sportbondlidmaatschap onder de bevolking na een periode van afname weer toegenomen. In 2022 was bijna een kwart van de Nederlandse bevolking lid van een of meerdere sportbonden (24,4%).

In vergelijking met het landelijke gemiddelde waren in 2022 relatief veel inwoners van gemeente Leeuwarden lid van de Atletiekunie. Het aantal inwoners met een lidmaatschap bij de hockey- en tennisbond was daarentegen lager dan het landelijke gemiddelde.

De afgelopen jaren is het aantal inwoners van de gemeente met een lidmaatschap bij de gymnastiek-, hockey- en volleybalbond flink afgenomen (**figuur 2.4**). Het aantal leden van de voetbalbond is licht gestegen sinds 2014. De tennisbond heeft na een periode van afname veel nieuwe leden mogen verwelkomen.

Figuur 2.4
Ontwikkeling percentage inwoners met een lidmaatschap van diverse sportbonden in gemeente Leeuwarden
(in procenten, t.o.v. 2014)

Bron: NOC*NSFF, sportbondleden per gemeente, 2014-2022.

* Gegevens van het aantal leden van de volleybalbond (Nevobo) in 2021 zijn niet bekend.

Accommodatiegebruik

- **Sport**

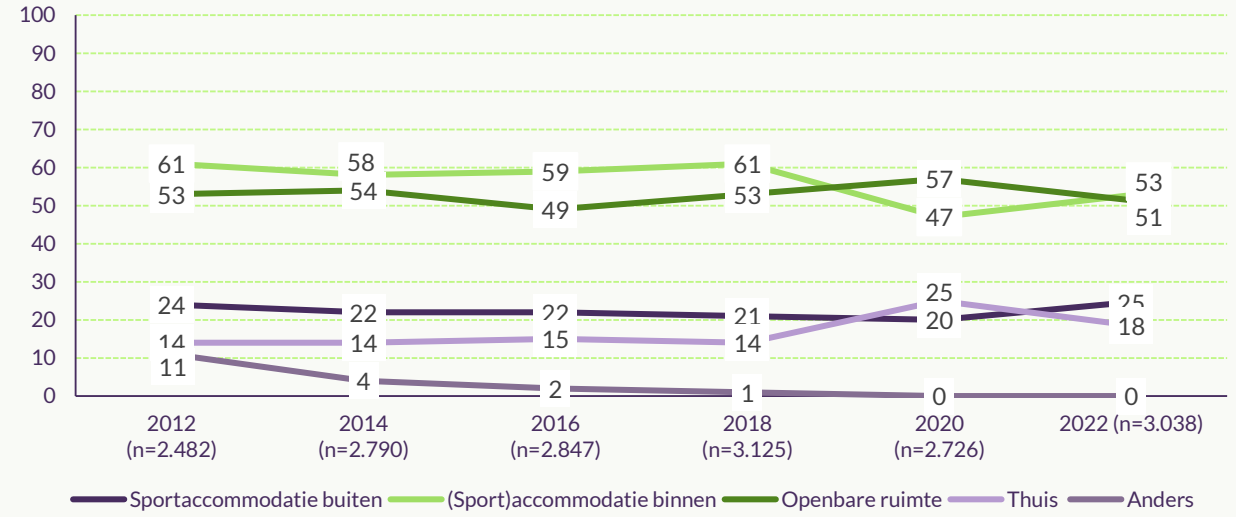
Mede door de coronamaatregelen is de ontwikkeling van het accommodatiegebruik van de Nederlandse bevolking (12 jaar en ouder) grillig. Tot aan de coronapandemie daalde het gebruik van buitensportaccommodaties licht. Met uitzondering voor 2018 gold dit ook voor de binnensportaccommodaties (figuur 2.5).

Tijdens de coronamaatregelen in 2020 zijn de grootste schommelingen te zien in de locaties waar Nederlanders sportten. De openbare ruimte en vooral thuis werden populaire locaties om te sporten. In 2022 is deze toename afgevlakt. Binnen- en buitensportaccommodaties zagen juist weer een lichte toename in gebruik voor sportbeoefening.

Figuur 2.5

Beoefening van sportactiviteit naar locatie

(in procenten van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder)

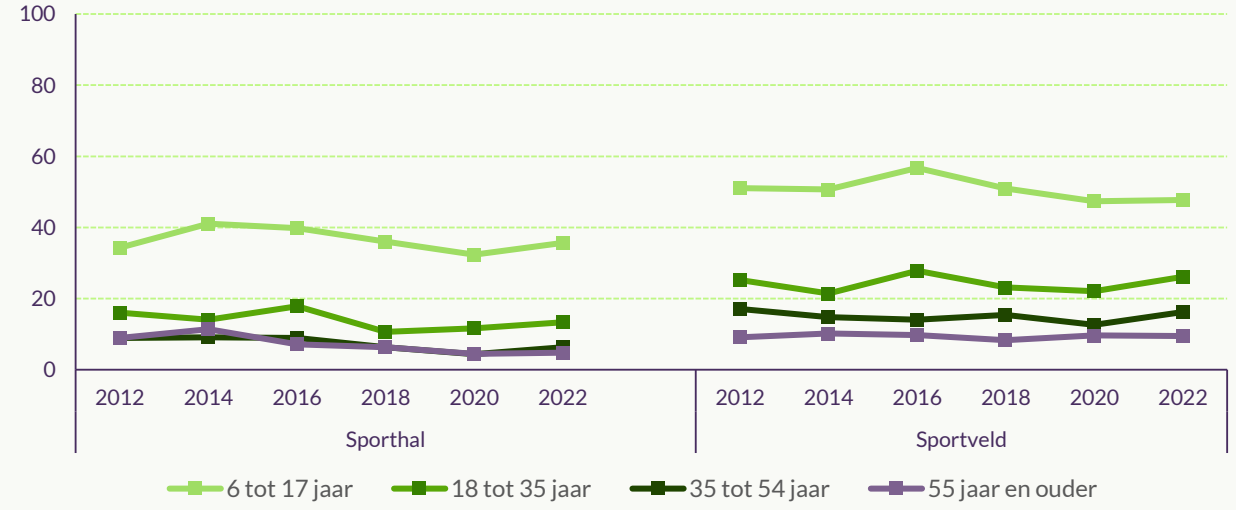
Bron: SCP/CBS (VTO), 2012-2022.

Binnen- en buitensportaccommodaties worden voornamelijk gebruikt door de Nederlandse jeugd voor sportbeoefening. Het gebruik van deze accommodaties neemt af naarmate de leeftijd toeneemt (figuur 2.6). We zien dat het gebruik van sporthallen en sportvelden na een periode van lichte daling weer is gestabiliseerd.

Figuur 2.6

Ontwikkeling aantal inwoners dat sport in een sporthal of op een sportveld, naar leeftijd

(in procenten van de Nederlandse bevolking)

Bron: SCP/CBS, Vrijetijdsomnibus (VTO), 2012-2022.

Hoofdstuk 3

Binnensportaccommodaties

In dit hoofdstuk behandelen we het aanbod aan binnensportaccommodaties en de normatieve behoefte vanuit de zaalsport en het bewegingsonderwijs in de gemeente Leeuwarden. Methoden staan beschreven in bijlage 1.

3.1 Aanbod

In de gemeente Leeuwarden zijn elf sporthallen en 42 gymzalen. Van de elf sporthallen zijn er zeven in eigendom van de gemeente, twee van scholengemeenschap Piter Jelles, één van bv SPORT en één van een stichting (**tabel 3.1**).

Sporthal Aldlân is beperkt beschikbaar voor de zaalsport. Deze sporthal wordt niet openbaar verhuurd. Ook sporthal Julianalaan is slechts beperkt te gebruiken door sportverenigingen. De sporthallen Aldlân en Julianalaan hebben daarnaast geen horeca, waardoor de functionaliteit voor bijvoorbeeld wedstrijden beperkt is.

De sporthallen en gymzalen die in eigendom van de gemeente zijn, worden grotendeels geëxploiteerd door bv SPORT. In de gemeente zijn geen sportzalen aanwezig. In bijlage 4 staat een overzicht van gymzalen in de gemeente Leeuwarden.

Tabel 3.1
Aanbod van sporthallen in de gemeente Leeuwarden in 2023

Naam	Gebied	Eigenaar	Exploitant	Aantal zaaldelen
Rengershal	West	bv SPORT	bv SPORT	3
Nijlân	Zuidwest	Gemeente	bv SPORT	3
Julianalaan	Zuidwest	Scholengemeenschap Piter Jelles	Scholengemeenschap Piter Jelles	3
Kalverdijkje – Egelantier	Noordoost	Gemeente	bv SPORT	2
Kalverdijkje - Schieringe	Noordoost	Gemeente	bv SPORT	2
Camminghahal	Noordoost	n.b.	n.b.	3
It Gryn - Bordinehal	Noord	Gemeente	bv SPORT	2
It Gryn - Iehal	Noord	Gemeente	bv SPORT	2
Aldlân	Zuidoost	Scholengemeenschap Piter Jelles	Scholengemeenschap Piter Jelles	3
Wiarda	Zuidoost	Gemeente	bv SPORT	2
De Twine	Dorpen	Gemeente	bv SPORT	2

Bron: Gemeente Leeuwarden, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Geplande mutaties

In de nieuwe wijk Middelsee (gebied Zuidoost) wordt een sporthal gebouwd. Het is nog niet bekend wanneer. De omvang en het aantal zaaldelen zijn ook nog niet bekend.

Overig aanbod

In de gemeente Leeuwarden staat een blaashal waar het zaalhockey plaatsvindt. Deze blaashal is aangeschaft door bv SPORT en de hockeyvereniging. Mede hierdoor maken de zaalhockeyverenigingen geen gebruik van de sporthallen in de gemeente Leeuwarden.

Maar de blaashal is een noodvoorziening die gaat stoppen, wellicht al volgend seizoen (2024/'25). Het zaalhockey moet dan een plek krijgen binnen de sporthallen in de gemeente Leeuwarden.

Benchmark

De sporthallen en gymzalen in de gemeente Leeuwarden zijn in totaal goed voor 69 zaaldelen, wat neerkomt op 13,7 zaaldelen per 25.000 inwoners. Dit is aan de lage kant vergeleken met referentiegemeenten, VSG-regio Fryslân en het landelijke gemiddelde (tabel 3.2). Dit komt doordat er geen sportzalen in de gemeente aanwezig zijn.

Het aantal sporthallen is in lijn met het gemiddelde van referentiegemeenten en Nederland. Wel zijn er relatief veel sporthallen in de gemeente Leeuwarden met slechts één scheidingswand, waardoor de beschikbare ruimte maar in twee zaaldelen op te delen is. Gebruikelijk is dat een sporthal twee scheidingswanden heeft en in drie zaaldelen op te delen is.

Het aantal gymzalen is juist hoog in vergelijking met VSG-regio Fryslân en Nederland. Sporthallen en sportzalen hebben de afmetingen voor de meeste zaalsporten. Gymzalen kunnen voornamelijk gebruikt worden voor het faciliteren van bewegingsonderwijs, maar kennen een beperktere functionaliteit voor het accommoderen van de meeste zaalsporten.

Tabel 3.2
Benchmark aanbod binnensportaccommodaties in de gemeente Leeuwarden in 2023
(in aantallen per 25.000 inwoners)

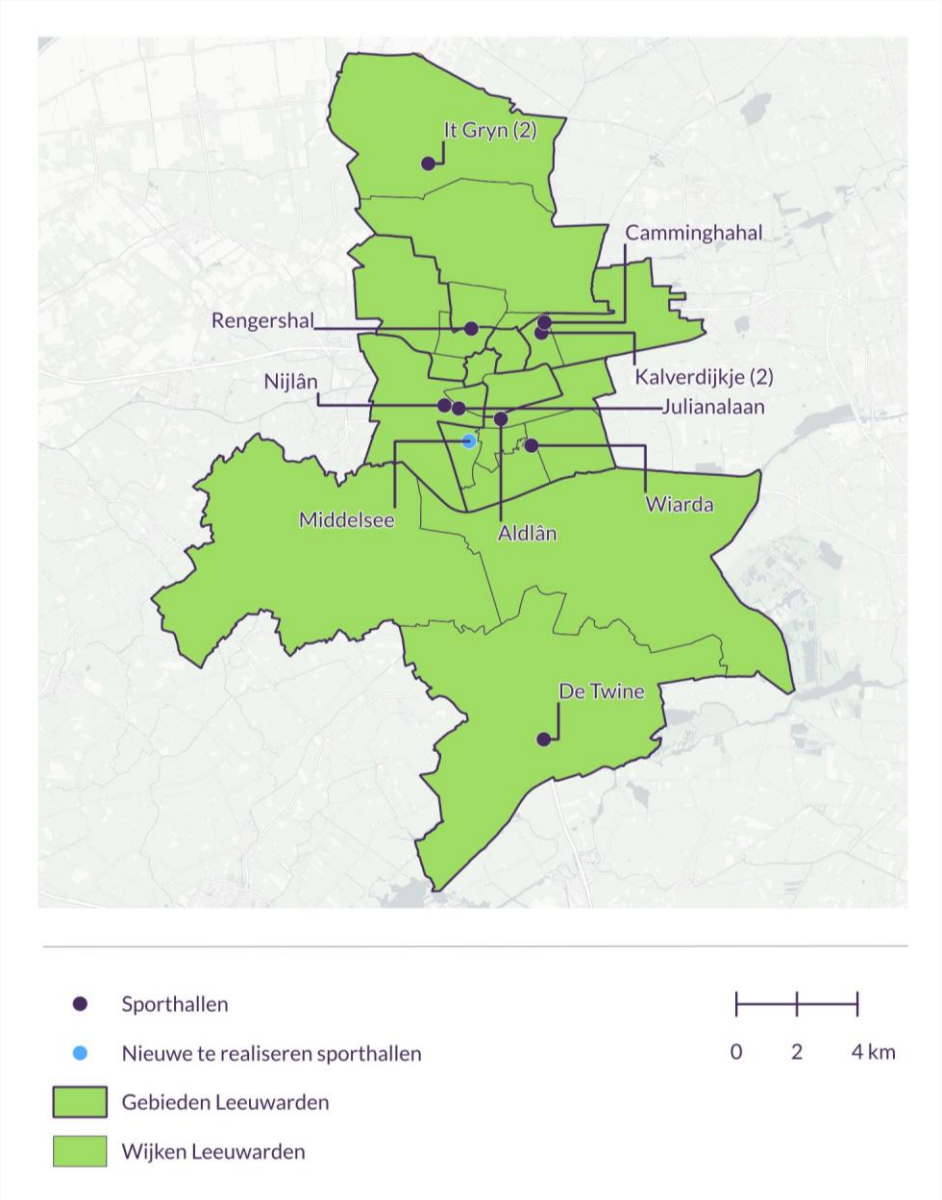
	Sporthallen	Sportzalen	Gymzalen	Zaaldelen
Gemeente Leeuwarden	2,2	0,0	8,4	13,7
Referentiegemeenten	2,0	0,6	8,5	15,8
VSG-regio Fryslân	3,1	1,5	7,8	20,2
Nederland	2,2	1,0	6,5	15,2

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023.

3.2 Spreiding

De sporthallen in de gemeente Leeuwarden zijn ruimtelijk geconcentreerd in de stad Leeuwarden (**figuur 3.1**). De grotere kernen Stiens en Grou beschikken ook over een sporthal. Sporthallen Kalverdijkje en It Gryn bestaan uit twee sporthallen.

Figuur 3.1
Sporthallen in de gemeente Leeuwarden

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

* In sporthallen It Gryn en Kalverdijkje zijn twee sporthallen te vinden.

Inwoners van de gemeente Leeuwarden moeten gemiddeld 1,7 kilometer afleggen naar de dichtstbijzijnde sporthal (tabel 3.3). Dit is iets meer dan het landelijke

gemiddelde (1,6 kilometer) en het gemiddelde van andere sterk stedelijke gemeenten (1,4 kilometer), maar lager dan het gemiddelde van VSG-regio Fryslân (2,2 kilometer) (Wezenberg-Hoenderkamp & Rauws, 2023). Inwoners uit het gebied Dorpen moeten relatief het verst reizen: gemiddeld 4,3 kilometer.

Drie kilometer wordt algemeen beschouwd als de afstand die men bereid is af te leggen voor sportbeoefening (Hoekman et al., 2013). 92 procent van de inwoners van gemeente Leeuwarden woont binnen drie kilometer afstand van een sporthal (**tabel 3.3**). Alleen in het gebied Dorpen geldt dit niet voor de overgrote meerderheid van de bewoners. Circa twee derde van de bewoners moet daar meer dan drie kilometer reizen.

In de meeste gevallen bevindt de dichtstbijzijnde sporthal zich in de gemeente Leeuwarden (99%) (niet in figuur). De inwoners waarvoor een sporthal in een andere gemeente dichterbij ligt (zoals Heerenveen, Waadhoeke of Súdwest-Fryslân), wonen allemaal in het gebied Dorpen. Wanneer we de afstand meten tot de dichtstbijzijnde sporthal in de gemeente zelf, moeten de inwoners uit Dorpen gemiddeld 4,8 kilometer afleggen.

De komst van een nieuwe sporthal in Middelsee heeft gemeentebreed weinig invloed op de af te leggen afstanden door inwoners naar de dichtstbijzijnde sporthal. Alleen voor een deel van de inwoners uit de gebieden Zuidwest, Zuidoost en Dorpen verandert er iets. Voor een klein deel van de inwoners van de gebieden Zuidwest en Zuidoost betekent de komst van de nieuwe sporthal in Middelsee dat de dichtstbijzijnde sporthal voortaan binnen drie kilometer ligt.

Voor een deel van de inwoners uit Dorpen wordt Middelsee de dichtstbijzijnde sporthal in plaats van een sporthal in een buurgemeente (niet in figuur). Ondanks dat de afstand tot de dichtstbijzijnde sporthal daalt, moeten de bewoners dan nog altijd meer dan drie kilometer reizen (**figuur 2.4**).

Tabel 3.3
Gemiddelde afstand inwoners gemeente Leeuwarden tot dichtstbijzijnde sporthal
(in kilometers, gemeten over de weg; dichtstbijzijnde sporthal in gemeente Leeuwarden of buurgemeente)

Gebied	Gemiddelde afstand		% inwoners met een sporthal binnen 3 km		% inwoners
	2023	*Incl. Middelsee*	*2023*	*Incl. Middelsee*	
Centrum Oost	1,5	1,5	100	100	12
Oud Oost	1,4	1,4	100	100	10
West	1,4	1,4	100	100	13
Zuidwest	0,7	0,7	99,9	100	8
Noordoost	1,4	1,4	99,9	99,9	11
Noord	1,2	1,2	96,1	96,1	18
Zuidoost	1,7	1,6	98,0	98,4	15
Dorpen	4,3	4,2	38,3	38,3	12
Gemeente Leeuwarden	**1,7**	**1,7**	**92**	**92**	

Bron: CBS, statistische gegevens per vierkant, 2023; Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Terugblik 2020
In 2020 hebben we sporthal Camminghahal, zoals hierboven vermeld, niet meegenomen in het onderzoek. Omdat de samenstelling van de gemeente redelijk stabiel is gebleven, zien we dat de gemiddelde afstand naar de dichtstbijzijnde sporthal redelijk gelijk is gebleven. Het toevoegen van de Camminghahal aan de afstandsberekening heeft weinig invloed, aangezien de sporthal dichtbij sporthal Kalverdijkje ligt.

3.3 Normatieve behoefte

(Georganiseerde) binnensport
De behoefte aan sporthallen voor de (georganiseerde) zaalsport berekenen we aan de hand van draagvlakcijfers. Deze draagvlakcijfers vormen een planologische richtlijn. Sporthallen in een stedelijke context hebben een draagvlak van 10.000 tot 17.500 inwoners; voor sporthallen in een minder stedelijke context (dorpen) is dit 6.250 tot 12.500 inwoners (Schadenberg et al.,2020). Deze draagvlakcijfers hebben we herijkt ten opzichte van het rapport uit 2020. De draagvlakcijfers zijn verlaagd en verruimd. De draagvlakcijfers voor sportzalen hebben we losgelaten.

Herijking draagvlakcijfers binnensportaccommodaties (Schadenberg et al., 2020)
Uit de praktijk blijkt dat sporthallen in een stedelijk gebied veelal een draagvlak hebben van 10.000 tot 17.500 inwoners; in een minder stedelijk gebied is dat 6.250 tot 12.500 inwoners. Gebruiksgegevens van de

gemeentelijke sporthallen laten zien dat in de meeste gevallen een gemiddeld sportgebruik wordt behaald als deze bandbreedte wordt aangehouden in een gebied. Ten opzichte van de 'oude' draagvlakcijfers uit de Planologische Kengetallen (15.000 tot 20.000 inwoners) is dit een verruiming; er zijn meer sporthallen nodig.

Bij de planning van sportzalen moeten de draagvlakcijfers uit de Planologische Kengetallen worden losgelaten. Het aantal aanwezige sportzalen is in vrijwel alle gebieden beduidend lager dan de Planologische Kengetallen voorschrijven.

Sportzalen hebben een beperktere functionaliteit voor de meeste zaalsporten, maar kunnen wel in een specifieke behoefte voorzien. Vanuit het bewegingsonderwijs of vanuit specifieke gebruikers, zoals gymnastiek-/turnverenigingen, kan de totstandkoming of instandhouding van sportzalen een logische uitkomst zijn. Lokaal moet deze afweging worden gemaakt, dus draagvlakcijfers moeten niet leidend zijn.

Op basis van dit draagvlak stellen we de normatieve behoefte aan sporthallen in de gemeente Leeuwarden vast op minimaal 9 (8,6) en maximaal 16 (16,1) sporthallen in 2023 (**tabel 3.4**). Hierbij hebben we per gebied bepaald of we het stedelijke of niet-stedelijke draagvlak moeten aanhouden.

Het huidige aanbod van elf sporthallen ligt aan de onderkant van deze bandbreedte. In de toekomst stijgt de behoefte vanwege de groeiende bevolking naar minimaal 10 (9,7) en maximaal 19 (18,6) sporthallen in 2035. Het toekomstige aanbod van twaalf sporthallen (de elf huidige sporthallen plus een nieuwe sporthal in Middelsee) ligt daarmee ook in de toekomst aan de onderkant van de bandbreedte van de behoefte aan sporthallen.

Zoals hierboven vermeld zijn twee sporthallen – Aldlân en Julianalaan – niet of beperkt inzetbaar voor de zaalsport. Wanneer we deze sporthallen niet meenemen in het aanbod, ligt dat zowel nu als in de toekomst op de ondergrens van de behoefte.

Aan de ene kant is er een relatief laag aandeel sportbondlidmaatschappen in de gemeente en er is een beperkte regionale functie door het aanbod aan sporthallen in omliggende gemeenten. Aan de andere kant zijn er geen sportzalen in de gemeente waar sportverenigingen naar kunnen uitwijken. Hierdoor is een aanbod in het midden van de bandbreedte naar verwachting in lijn met de behoefte. Het huidige aanbod, dat aan de onderkant van de bandbreedte ligt, is wellicht (te) weinig.

Op gebiedsniveau zien we in de gebieden Centrum Oost en Oud Oost geen sporthallen, terwijl er vanuit de draagvlakcijfers wel een behoefte van minimaal één sporthal is. In de directe nabijheid in aanliggende gebieden zijn wel voldoende

sporthallen aanwezig om deze behoefte op te vangen. In de overige gebieden is er voldoende aanbod voor de minimale normatieve behoefte. De behoefte per gebied geeft slechts een indicatie: inwoners kunnen ook gebruikmaken van sporthallen in andere gebieden.

Tabel 3.4
Aanbod-behoefteanalyse sporthallen in de gemeente Leeuwarden in 2023, 2030 en 2035
(in aantallen)

		Behoefte					
	Aanbod	2023		2030		2035	
		Min.	Max.	Min.	Max.	Min.	Max.
Centrum Oost	-	0,9	1,5	1,0	1,7	1,0	1,8
Oud Oost	-	0,7	1,2	0,7	1,3	0,7	1,3
West	1	0,9	1,6	1,0	1,7	1,0	1,8
Zuidwest	2	0,6	1,0	0,6	1,1	0,7	1,2
Noordoost	3	0,8	1,4	0,8	1,4	0,8	1,4
Noord	2	1,8	3,6	1,8	3,6	1,8	3,6
Zuidoost	2	1,6	3,2	2,1	4,1	2,3	4,7
Dorpen	1	1,3	2,6	1,4	2,7	1,4	2,8
Gemeente Leeuwarden	**11**	**8,6**	**16,1**	**9,4**	**17,6**	**9,7**	**18,6**

Terugblik 2020

In 2020 is de planologische richtlijn voor de behoefte aan sporthallen herijkt. In 2020 schatten we de behoefte nog op zes tot acht sporthallen, waarmee er dus een flink overschot was met het aanbod van tien sporthallen. Inmiddels is deze behoefte, door de herijkte draagvlakcijfers en een lichte bevolkingsgroei, gestegen naar 8,6 tot 16,1 sporthallen in 2023.

Bewegingsonderwijs

De gemeente Leeuwarden heeft een taakstelling om te voorzien in gymnastieklokalen zodat de scholen het verplichte aantal klokuren bewegingsonderwijs voor hun leerlingen kunnen verzorgen. Ook kan de gemeente ervoor kiezen om de huur van niet-gemeentelijke gymnastieklokalen te vergoeden aan schoolbesturen. Het aantal klokuren waarvoor de gemeente een taakstelling heeft, zien we als het aantal normuren of de normatieve behoefte.

Gymnastieklokaal
Een gymnastieklokaal is minstens 252 vierkante meter en de hoogte is minstens 5 meter. Dit kan een gymzaal van (minimaal) 21 bij 12 meter zijn, of een af te scheiden zaaldeel van een sporthal of sportzaal.

In tabel 3.5 zetten we het huidige aanbod aan gymnastieklokalen af tegen de huidige en toekomstige behoefte (op basis van het aantal klokuren bewegingsonderwijs). Hierbij kijken we per wijk hoeveel gymnastieklokalen er zijn (aanbod). Vervolgens kijken we hoeveel klokuren bewegingsonderwijs de scholen afnemen in deze wijk (behoefte).

Een gymnastieklokaal kan per week maximaal 26 uur worden ingezet voor bewegingsonderwijs van het basisonderwijs en speciaal onderwijs, en maximaal 34 uur voor het voortgezet onderwijs. Indien nodig kan er medegebruik plaatsvinden van basisonderwijs/speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs, om de beschikbare gymnastieklokalen maximaal te benutten. Bij medegebruik maken meerdere scholen van verschillende onderwijstypen gebruik van hetzelfde gymnastieklokaal. Een gymnastieklokaal wordt dan bijvoorbeeld in de ochtend gebruikt door het basisonderwijs, en in de middag door het voortgezet onderwijs.

In de gemeente Leeuwarden is een totale behoefte van 46 gymnastieklokalen. Met medegebruik zijn er 41 gymnastieklokalen nodig (**tabel 3.5**). Het aanbod van 73 gymnastieklokalen is hiermee ruim voldoende voor de totale behoefte. Hierbij houden we nog geen rekening gehouden met afstanden en beschikbaarheid.

Tabel 3.5
Aanbod-behoefteanalyse gymnastieklokalen voor bewegingsonderwijs scholen in Leeuwarden, naar onderwijstype, in 2023, 2030 en 2035
(in aantallen, tussen haakjes de onafgeronde behoefte)

	Aanbod	Behoefte					
Onderwijstype	**2023**	**2023**		**2030**		**2035**	
Basisonderwijs		15	(15,0)	17	(16,4)	18	(17,2)
Speciaal onderwijs		9	(8,7)				
Voortgezet onderwijs		22	(22,0)				
Totaal - zonder medegebruik	70*	46					
Totaal - met medegebruik	70*	41					

Bron: Gemeente Leeuwarden, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

. In de toekomst wordt sporthal Julianalaan (gelijk aan 3 gymnastieklokalen) niet meer gebruikt voor bewegingsonderwijs en komt er een sporthal bij in Middelsee (gelijk aan 3 gymnastieklokalen). Het totale aanbod blijft daarmee 70 gymnastieklokalen.

Op gebiedsniveau zien we een tekort aan capaciteit in de gebieden Centrum Oost en Oud Oost. In de overige gebieden is juist sprake van een overschot (tabel 3.6). In Zuidwest zijn er momenteel voldoende gymnastieklokalen, mits er medegebruik plaatsvindt tussen basisonderwijs/speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. In de toekomst, wanneer sporthal Julianalaan niet meer gebruikt wordt voor bewegingsonderwijs, ontstaat er een tekort aan gymnastieklokalen in dit gebied.

Richting de toekomst (2030 en 2035) blijft de behoefte aan bewegingsonderwijs voor het basisonderwijs stabiel. Alleen in de nieuwbouwwijken Middelsee, De Zuidlanden en Nijlân & De Zwette stijgt de behoefte. Deze gebieden hebben momenteel een overschot aan gymnastieklokalen, waardoor er – normatief gezien – ruimte is voor deze stijgende behoefte.

Voor het speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs zijn geen prognoses van leerlingaantallen of klokuren bewegingsonderwijs beschikbaar. Op basis van de bevolkingsprognose en de prognose van het basisonderwijs verwachten we geen grote groei in behoefte aan gymnastieklokalen voor het speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs.

Tabel 3.6
Aanbod-behoefteanalyse gymnastieklokalen voor bewegingsonderwijs scholen in Leeuwarden, naar gebied en onderwijstype, in 2023, 2030 en 2035
(in aantallen, tussen haakjes de onafgeronde behoefte)

		Aanbod		Behoefte					
Gebied	**Onderwijstype**	**2023**	**2030**	**2023**		**2030**		**2035**	
Centrum Oost	Basisonderwijs			1	(0,5)	1	(0,5)	1	(0,5)
	Speciaal onderwijs			1	(0,2)				
	Voortgezet onderwijs			6	(5,3)				
	Totaal - zonder medegebruik	*3*	*3*	*8*		-		-	
	Totaal - met medegebruik	*3*	*3*	*6*		-		-	
Dorpen	Basisonderwijs			2	(2,0)	2	(2,0)	2	(2,0)
	Voortgezet onderwijs			1	(0,7)				
	Totaal - zonder medegebruik	*8*	*8*	*3*		-		-	
	Totaal - met medegebruik	*8*	*8*	*3*		-		-	
Noord	Basisonderwijs			3	(2,4)	3	(2,4)	3	(2,3)
	Speciaal onderwijs			2	(1,4)				
	Voortgezet onderwijs			2	(1,7)				
	Totaal - zonder medegebruik	*10*	*10*	*7*		-		-	
	Totaal - met medegebruik	*10*	*10*	*5*		-		-	
Noordoost	Basisonderwijs			2	(1,7)	2	(1,6)	2	(1,6)
	Speciaal onderwijs			2	(1,6)				
	Voortgezet onderwijs			5	(4,7)				
	Totaal - zonder medegebruik	*14*	*14*	*9*		-		-	
	Totaal - met medegebruik	*14*	*14*	*8*		-		-	
Oud Oost	Basisonderwijs			1	(1,0)	1	(0,9)	1	(0,9)
	Voortgezet onderwijs			3	(2,7)				
	Totaal - zonder medegebruik	*3*	*3*	*4*		-		-	
	Totaal - met medegebruik	*3*	*3*	*4*		-		-	

West	Basisonderwijs			3	(2,4)	3	(2,1)	3	(2,2)
	Speciaal onderwijs			2	(1,8)				
	Voortgezet onderwijs			3	(2,4)				
	Totaal - zonder medegebruik	*9*	*9*	*8*		-		-	
	Totaal - met medegebruik	*9*	*9*	*6*		-		-	
Zuidoost	Basisonderwijs			4	(3,3)	4	(3,4)	4	(3,1)
Nieuwbouw Middelsee	Basisonderwijs			1	(0,1)	2	(1,3)	2	(1,8)
Nieuwbouw De Zuidlanden	Basisonderwijs			0	(0,0)	1	(0,5)	1	(0,4)
Totaal Zuidoost	Basisonderwijs			4	(3,5)	6	(5,2)	6	(5,4)
	Voortgezet onderwijs			2	(1,2)				
	Totaal - zonder medegebruik	*12*	*15*	*6*		-		-	
	Totaal - met medegebruik	*12*	*15*	*4*		-		-	
Zuidwest	Basisonderwijs			2	(1,5)	2	(1,4)	2	(1,5)
Nieuwbouw Nijlân & De Zwette	Basisonderwijs			0	(0,0)	1	(0,4)	1	(0,9)
Totaal Zuidwest	Basisonderwijs			2	(1,5)	2	(1,8)	3	(2,4)
	Speciaal onderwijs			4	(3,7)				
	Voortgezet onderwijs			4	(3,4)				
	Totaal - zonder medegebruik	*11*	*8*	*10*		-		-	
	Totaal - met medegebruik	*11*	*8*	*8*		-		-	

Bron: Gemeente Leeuwarden, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Het bewegingsonderwijs hoeft niet in hetzelfde gebied plaats te vinden als waar de school is gevestigd. Wel moet de afstand die leerlingen moeten overbruggen van het schoolgebouw tot het gymnastieklokaal binnen bepaalde normen vallen.

Normafstand

De normafstanden die de gemeente Leeuwarden in haar verordening heeft opgenomen, zijn in lijn met de modelverordening van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

De normafstand voor basisscholen en scholen voor speciaal onderwijs (sbo & (v)so) bedraagt 1.000 meter. Voor het voortgezet onderwijs geldt voor alle scholen 2.000 meter als normafstand.

Als we deze richtafstanden aanhouden en rekening houden met het medegebruik van de voorzieningen, constateren we voor een aantal scholen knelpunten bij het gebruik van de huidige gymnastieklokalen. Omdat niet van alle schoollocaties bekend is waar zij bewegingsonderwijs afnemen, kan het zijn dat zij meer knelpunten ervaren.

- **Centrum Oost**
  - Basisschool OBS de Oldenye wijkt uit naar de wijk Oud Oost, naar gymzaal Menno van Coehoorn. Deze bevindt zich op meer dan 1.000 meter afstand.
  - Gymzaal Piter Jelles biedt onvoldoende capaciteit voor de benodigde klokuren van het Piter Jelles Stedelijk Gymnastium. Er zijn meerdere uitwijkmogelijkheden voor deze school binnen de normafstand van 2.000 meter.

- **Dorpen**
  - Basischool It Pertoer gymt op 2,7 kilometer afstand. Er is geen gymnastieklokaal dichter bij de school.
  - Basisschool De Greidefûgel heeft geen gymnastieklokaal binnen de normafstand van 1.000 meter. Zij gaan daarom met busvervoer naar de gymnastieklessen.

- **Noord**
  - Basisschool Arjen Roelofsskoalle gymt in sporthal It Gryn. Deze is op 4,1 kilometer afstand. Er is wel een gymnastieklokaal binnen de normafstand aanwezig, namelijk dorpshuis De Kampioen.

- **Noordoost**
  - Gymzaal Piter Jelles (De Dyk) heeft onvoldoende capaciteit om de klokuren van Piter Jelles De Brêge en Piter Jelles De Dyk te kunnen faciliteren. Er zijn voor deze scholen voldoende uitwijkmogelijkheden binnen de normafstand van 2.000 meter.

- **Oud Oost**
  - Basisschool IKC Prins Constantijn gymt in de Rengershal in West en gymzaal Rengers in Noord, beide op 1,2 kilometer afstand van de school. De afstand van school tot gymnastieklokaal is hierbij groter dan de normafstand van één kilometer.
  - Gymzaal CSG Comensius Zamenhof biedt onvoldoende capaciteit voor de klokuren van deze school voor voortgezet onderwijs. Er zijn meerdere uitwijkmogelijkheden binnen de normafstand van 2.000 meter.

- **West**
  - Gymzaal Impulse Leeuwarden heeft onvoldoende capaciteit voor de benodigde klokuren van voorgezet onderwijs Piter Jelles Impulse. Er zijn meerdere uitwijkmogelijkheden binnen de normafstand van 2.000 meter.
  - Gymnastiekzaal Montessori High School (Piter Jelles) biedt onvoldoende capaciteit voor de klokuren van het Piter Jelles Montessori College. Er zijn meerdere uitwijkmogelijkheden binnen de normafstand van 2.000 meter.

- **Zuidoost**
  - In dit gebied constateren we geen knelpunten, zowel qua afstand als qua klokuren. Wel is er een aantal scholen in dit gebied waarvan niet bekend is waar zij het bewegingsonderwijs afnemen. Voor één van deze scholen, IKC

Maxima, is een gymlocatie binnen normafstand bereikbaar. Voor twee andere scholen, IKC Wiarda en Piter Jelles ISK, zijn geen gymlocaties beschikbaar binnen de normafstand. Deze twee scholen kunnen dus een knelpunt hebben.
- De wijk Middelsee is een nieuwe wijk in Zuidoost waar de komende jaren veel extra woningen komen. Hier is al een nieuwe basisschool: IKC Middelsee. Er komt ook een sporthal, waar het bewegingsonderwijs kan plaatsvinden. We verwachten hier geen knelpunten.

- **Zuidwest**
  - Gymzaal Cornelis Trooststraat biedt onvoldoende capaciteit voor de benodigde klokuren van het Monoliet (speciaal onderwijs). De school heeft meerdere uitwijkmogelijkheden binnen de normafstand van 1.000 meter.
  - Sporthal Julianalaan is vanaf volgend schooljaar niet meer beschikbaar voor bewegingsonderwijs. Er zijn momenteel geen scholen waarvan bekend is dat zij deze sporthal gebruiken als gymlocatie. Dit heeft dus waarschijnlijk geen effect op het bewegingsonderwijs.

3.4 Gebruik

Sporthal Aldlân is beperkt beschikbaar voor de zaalsport: deze wordt niet openbaar verhuurd. Overdag wordt deze sporthal gebruikt voor bewegingsonderwijs door het Piter Jelles College, maar dit is niet opgenomen in de geanalyseerde reserveringsoverzichten. We duiden de cijfers daarom, om een goed beeld te schetsen van de situatie in Leeuwarden, ook exclusief sporthal Aldlân.

In de gemeentelijke sporthallen werd gemiddeld circa 890 uur gesport in het seizoen 2022/'23 (**figuur 3.2**). Dat blijkt uit analyse van de reserveringsoverzichten van de gemeentelijke binnensportaccommodaties. Dit is laag in vergelijking met sporthallen in vergelijkbare gemeenten, waar circa 1.220 uur per jaar gesport wordt. Dit komt voornamelijk door de het lage sportgebruik van sporthal Aldlân en de Camminghahal.

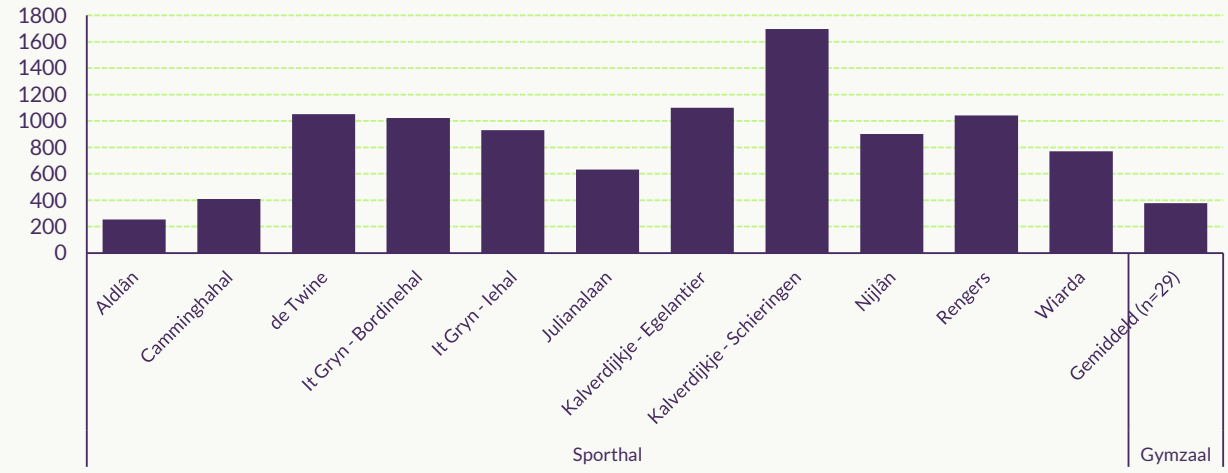
Daarnaast werden de sporthallen gemiddeld 680 uur ingezet voor bewegingsonderwijs. In referentiegemeenten was dit gemiddeld 1.070 uur. De gemeentelijke gymzalen werden gemiddeld circa 380 uur ingezet voor sport en 695 uur voor bewegingsonderwijs.

Wanneer we sporthal Aldlân buiten beschouwing laten, is er een gemiddeld jaargebruik van 960 uur voor sport en 740 uur voor bewegingsonderwijs.

Figuur 3.2

Sportgebruik gemeentelijke binnensportaccommodaties Leeuwarden in het seizoen 2022/'23

(in gewogen uren)

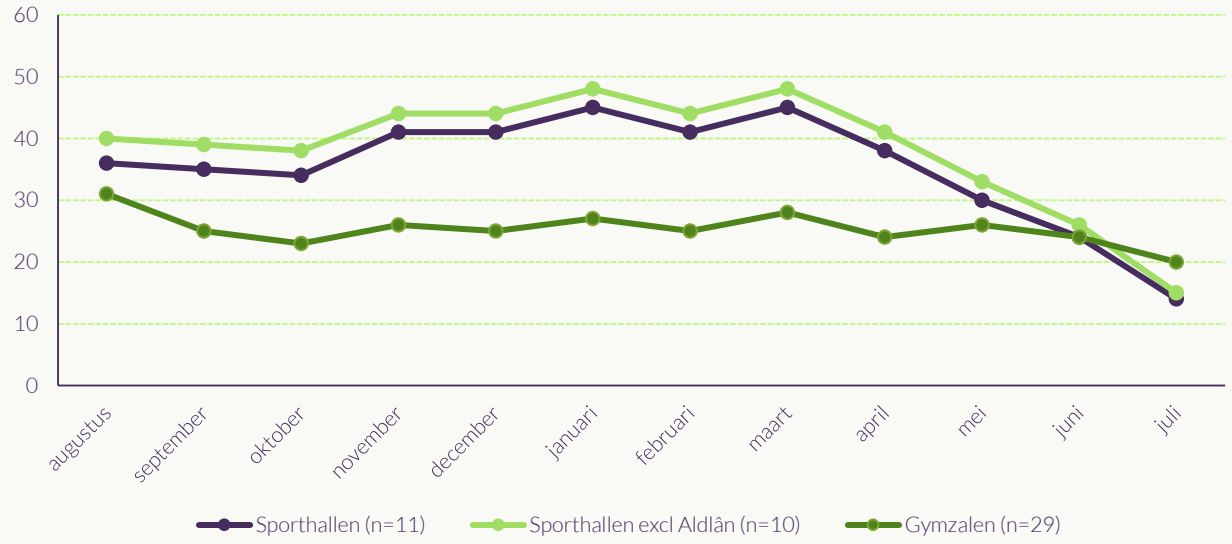
Bron: Gemeente Leeuwarden, reserveringsoverzichten, 2022/'23. Bewerking: Mulier Instituut.

De bezetting van de sporthallen varieert gedurende het seizoen. Zaalcompetities van 'veldsporten' (bijvoorbeeld hockey en korfbal) vinden alleen plaats gedurende de wintermaanden. Deze sporten vinden veelal plaats in sporthallen.

Doordat in Leeuwarden de hockeyvereniging in de wintermaanden gebruikmaakt van de blaashal, is er slechts een lichte stijging in de bezetting van de sporthallen in Leeuwarden in de wintermaanden. Uit de reserveringsoverzichten blijkt dat deze stijging voornamelijk komt door gebruik van de sporthallen door korfbal. Aangezien de blaashal waarschijnlijk volgend seizoen al verdwijnt, stijgt de bezetting in de wintermaanden naar verwachting komend seizoen.

Het gebruik van de gymzalen is gedurende het seizoen constanter (figuur 3.3).

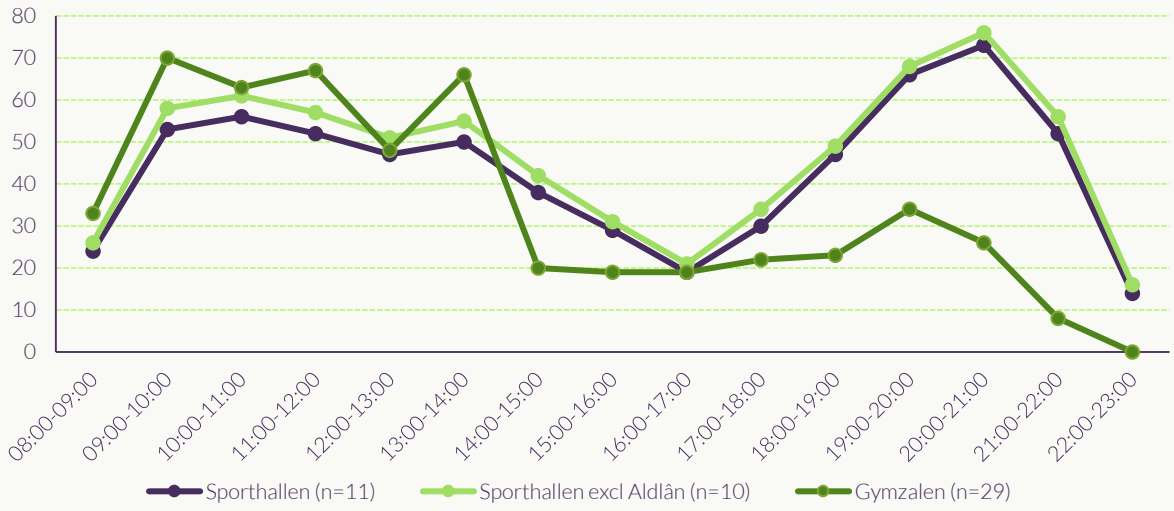
Figuur 3.3
Gemiddelde maandbezetting gemeentelijke binnensportaccommodaties Leeuwarden in het seizoen 2022/'23
(in procenten, vakantie- en feestdagen buiten beschouwing gelaten)

Bron: Gemeente Leeuwarden, reserveringsoverzichten, 2022/'23. Bewerking: Mulier Instituut.

De bezetting van binnensportaccommodaties varieert gedurende de dag (**figuur 3.4**). In de ochtend en vroege middag (9:00 tot 15:00 uur) vindt doordeweeks voornamelijk bewegingsonderwijs plaats. Doordeweeks zijn de avonduren tussen 18:00 en 22:00 uur het meest gewild voor (georganiseerde) zaalsport. Gedurende deze uren is er nog wel voldoende ruimte voor meer gebruik van de sporthallen. De gymzalen worden in de avonduren slechts beperkt gebruikt.

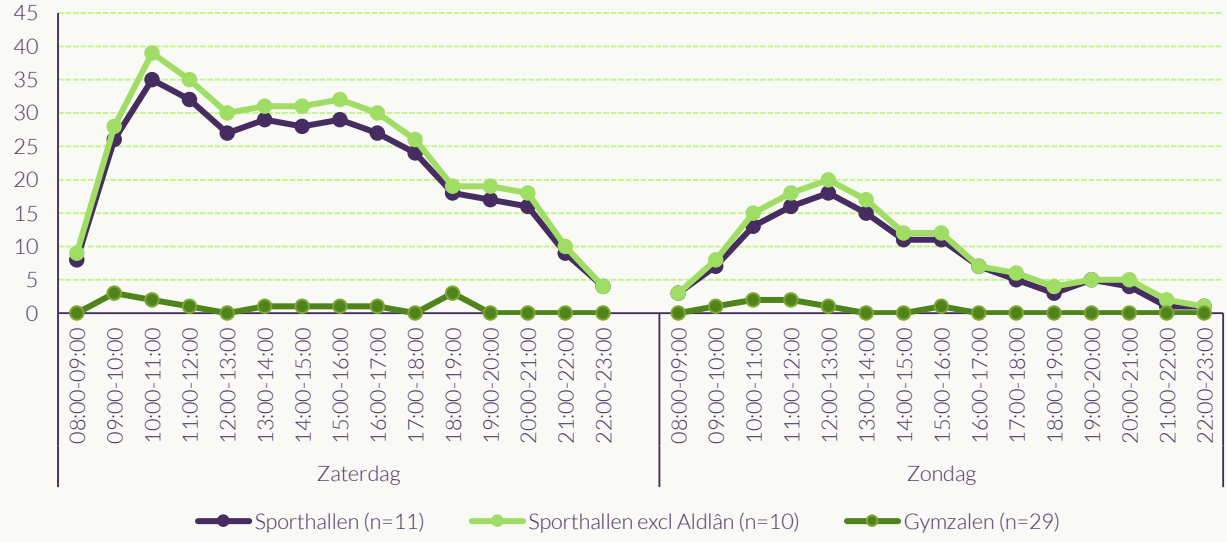
Figuur 3.4
Gemiddelde doordeweekse bezetting gemeentelijke binnensportaccommodaties Leeuwarden in het seizoen 2022/'23
(in procenten, vakantie- en feestdagen buiten beschouwing gelaten)

Bron: Gemeente Leeuwarden, reserveringsoverzichten, 2022/'23. Bewerking: Mulier Instituut.

De sporthallen worden op zaterdag meer gebruikt dan op zondag (figuur 3.5). Het gebruik hiervan vindt voornamelijk overdag plaats. De gymzalen worden in het weekend vrijwel niet gebruikt.

Figuur 3.5
Gemiddelde weekendbezetting gemeentelijke binnensportaccommodaties Leeuwarden in het seizoen 2022/'23
(in procenten, vakantie- en feestdagen buiten beschouwing gelaten)

Bron: Gemeente Leeuwarden, reserveringsoverzichten, 2022/'23. Bewerking: Mulier Instituut.

De sporthallen zijn overdag (tussen 9:00 en 15:00 uur) op doordeweekse dagen gemiddeld 52 procent van de tijd bezet (**figuur 3.6**). Hoewel deze tijd over het algemeen gebruikt wordt voor bewegingsonderwijs, vindt er gedurende deze periode ook nog wat zaalsport plaats (50% van de bezetting betreft bewegingsonderwijs, 2% van de bezetting zaalsport). Wanneer we sporthal Aldlân buiten beschouwing laten, is de gemiddelde bezetting tussen 9:00 en 15:00 uur 57 procent.

Hierbij hebben de sporthallen Egelantier, Julianalaan, Nijlân, Schieringen en Wiarda een hoge bezetting. In de andere sporthallen is nog (ruim) voldoende capaciteit vrij. Gymzalen zijn in deze periode gemiddeld 56 procent van de tijd bezet. Tussen 08:00 en 16:00 uur is de gemiddelde bezetting van de gymzalen slechts 50 procent. Dit is een stuk lager dan de gemiddelde bezetting in vergelijkbare gemeenten (62%).

In de avonduren (tussen 18:00 en 22:00 uur) is de bezetting van de sporthallen gemiddeld 73 procent. Exclusief Aldlân is dit 74 procent. Ook dit is laag vergeleken met referentiegemeenten, waar de gemiddelde bezetting in de avonduren 86 procent is.

De sporthallen Aldlân, Camminghahal en Wiarda worden fors minder gebruikt in de avonduren. De overige sporthallen hebben een bezetting tussen de 73 en 90 procent. Vooral de sporthallen Kalverdijkje-Schieringen en Rengers kennen een (zeer) hoge bezetting: hier is geen extra bezetting mogelijk. De gymzalen worden in de avonduren slechts 24 procent van de tijd bezet.

In het weekend worden de sporthallen voornamelijk op zaterdag gebruikt. De gemiddelde bezetting van de sporthallen op zaterdag (tussen 9:00 en 19:00 uur) is 38 procent (**figuur 3.7**). De bezetting is erg wisselend tussen de verschillende sporthallen. Sporthal Aldlân wordt niet gebruikt in het weekend. Op zondag is de gemiddelde bezetting van de sporthallen slechts 13 procent. De gymzalen worden op zowel zaterdag als zondag vrijwel niet gebruikt.

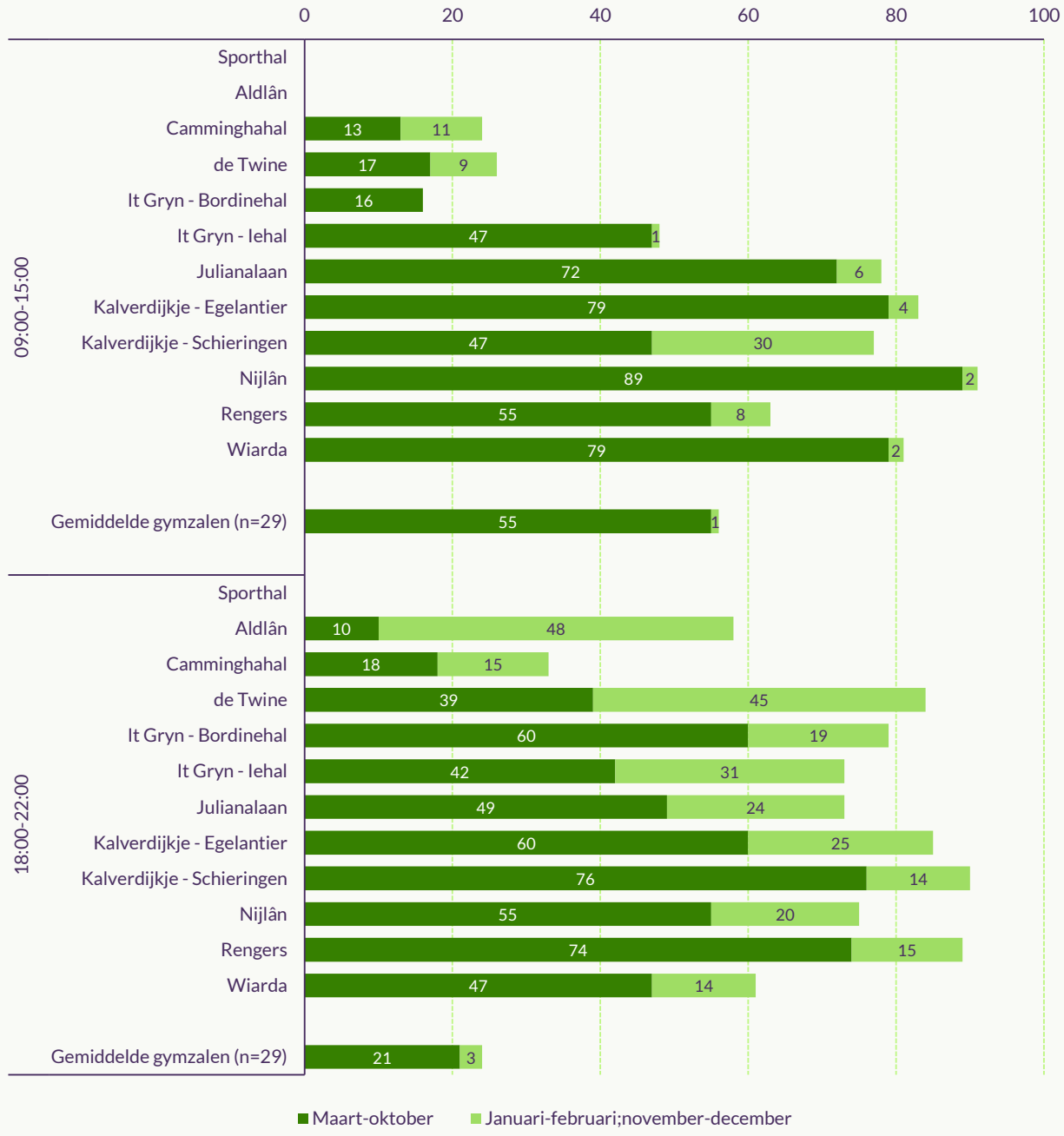
Terugblik 2020

De bezetting van binnensportaccommodaties was in 2020 vergelijkbaar met de bezetting in 2023. Zowel in 2020 als in 2023 is er in de meeste sporthallen (voldoende) capaciteit beschikbaar in de binnensportaccommodaties. Wel is er een aantal sporthallen waar de capaciteit volledig benut wordt. Ook worden de accommodaties nog steeds weinig gebruikt vergeleken met vergelijkbare gemeenten.

Figuur 3.6

Gemiddelde doordeweekse bezetting gemeentelijke binnensportaccommodaties Leeuwarden in het seizoen 2022/'23

(in procenten, vakantie- en feestdagen buiten beschouwing gelaten)

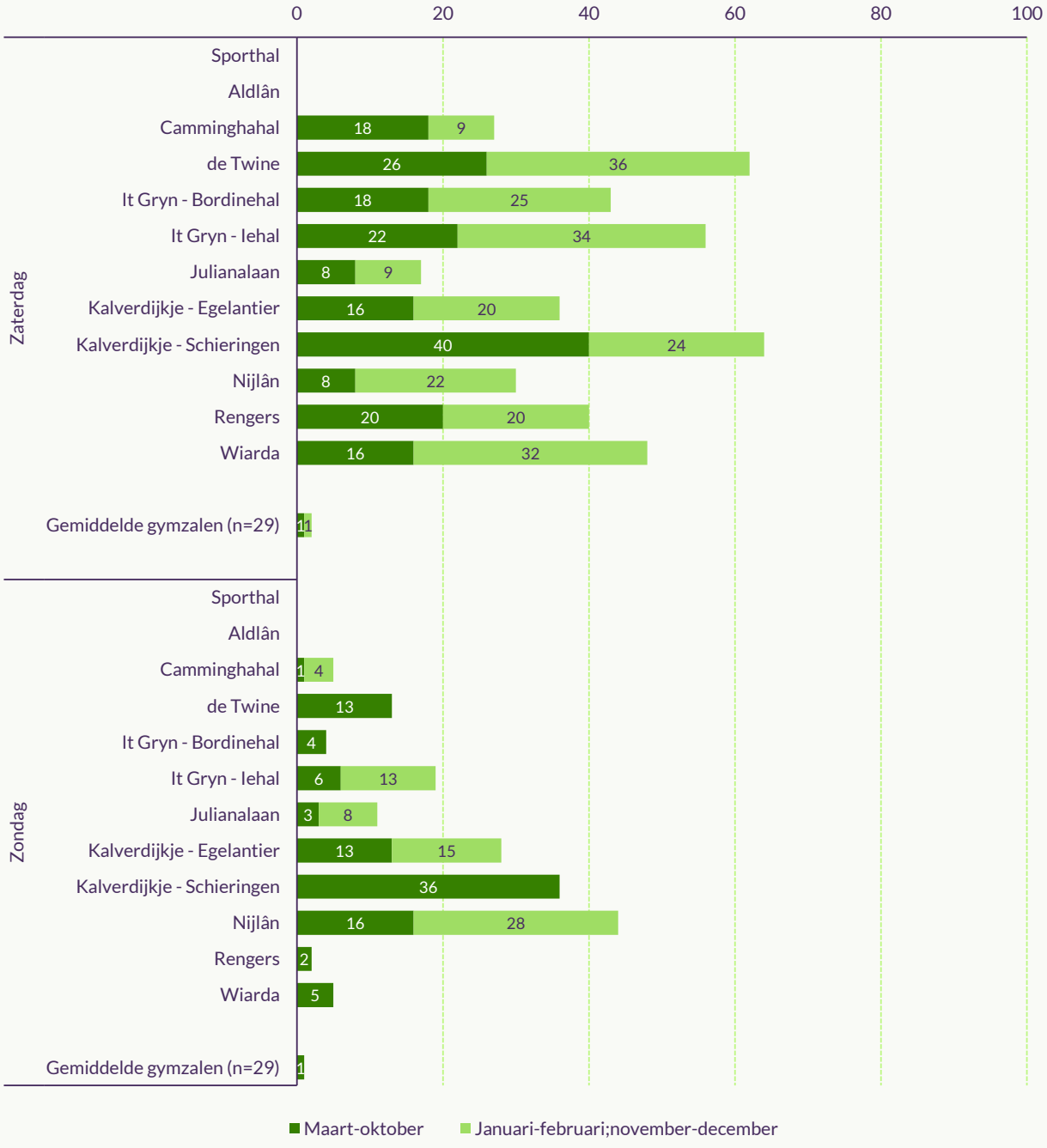

Bron: Gemeente Leeuwarden, reserveringsoverzichten, 2022/'23. Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 3.7

Gemiddelde weekendbezetting gemeentelijke binnensportaccommodaties Leeuwarden tussen 9:00 en 19:00 uur in het seizoen 2022/'23

(in procenten, vakantie- en feestdagen buiten beschouwing gelaten)

Bron: Gemeente Leeuwarden, reserveringsoverzichten, 2022/'23. Bewerking: Mulier Instituut.

3.5 Ervaring

Bv SPORT is verantwoordelijk voor de exploitatie van acht sporthallen in de gemeente Leeuwarden. Daarnaast zijn zij beheerder van één sporthal, namelijk de Rengershal (**tabel 3.1**). De bezetting en het gebruik van deze hallen zijn volgens bv SPORT als volgt:

- Sporthal Kalverdijkje bestaat uit twee sporthallen: Schieringe en Egelantier. Schieringe is de hoofdsporthal van Leeuwarden en heeft de grootste tribune. Overdag wordt de sporthal gebruikt voor bewegingsonderwijs, 's avonds is deze de hoofdlocatie voor de basketbalvereniging. Egelantier wordt overdag gebruikt door het voortgezet speciaal onderwijs. Deze kinderen kunnen niet buiten sporten omdat dit te veel prikkels geeft. Zij gebruiken de sporthal daarom het hele jaar door . In de avond wordt de hal voornamelijk gebruikt voor handbal en volleybal.
- Sporthal Wiarda is in de avonden druk bezet. Overdag is er nog wat ruimte, die op dit moment niet gevuld wordt vanwege de ligging van de sporthal. Deze ligt in een uithoek van Leeuwarden, relatief ver van de gebieden waar grote problemen in ruimte voor sport zijn (Nijlân en Kalverdijkje).
- De Rengershal zit zowel overdag als in de avonden vol. Deze hal wordt ook veel gebruikt door de studentensport. Studenten beginnen al vroeg met sporten en de scholen bieden extra beweeg-/sportprogramma's aan. Zowel het bewegingsonderwijs als de studentensport zou graag meer gebruik maken van de hal.
- Sporthal de Twine ligt in Grou. Overdag vindt er bewegingsonderwijs plaats, 's avonds voornamelijk korfbal, voetbal en recreatie voor ouderen. De gymzaal bij deze sporthal wordt overdag volledig bezet door bewegingsonderwijs.
- Sporthal Aldlân wordt overdag gebruikt voor bewegingsonderwijs, maar kent 's avonds een beperkt gebruik. Dit komt doordat deze vastzit aan een school.
- Sporthal It Gryn ligt in Stiens en bestaat uit twee hallen: Bordinehal en Iehal. Overdag worden de sporthallen gebruikt door het basisonderwijs, 's avonds door handbal, korfbal, judo en turnen. De sporthal is niet vrij toegankelijk. In de weekenden wordt deze hal niet gebruikt. De bezetting van de sporthal is 's avonds en in het weekend hoog.
- Sporthal Nijlan is drie jaar geleden opgeleverd en zit van 's ochtends tot 's avonds helemaal vol met onderwijs. De druk op de sporthal is al hoog, maar gaat naar verwachting extra toenemen doordat de nabijgelegen sporthal Julianalaan vanaf september 2024 overdag niet meer inzetbaar is voor bewegingsonderwijs.

De Camminghahal is niet in beheer van bv SPORT, maar wordt wel door bv SPORT gehuurd als overlooplocatie.

Hieronder beschrijven we de ervaringen van bv SPORT met de binnensportaccommodaties in de gemeente Leeuwarden.

Inroostering en overleg met gebruikers

Bv SPORT begint het proces van inroostering in maart. Het rooster van het lopende seizoen dient als leidraad voor het nieuwe seizoen. Ze inventariseren bij gebruikers wat de behoefte is voor het volgende seizoen. Bv SPORT probeert roosters te maken die hierbij aansluiten. In de praktijk is er vaak weinig aanpassing mogelijk.

Bv SPORT ziet weinig tot geen krimp binnen de verenigingen die gebruik maken van de binnensportaccommodaties. De meeste verenigingen groeien. Er zijn zelfs diverse verenigingen die een ledenstop hanteren. Binnen de gemeente Leeuwarden is steeds meer aandacht voor de waarde van sport en bewegen. Zo zijn er het programma School en omgeving en het Nijntje Beweegdiploma, en bieden verschillende verenigingen alternatieve sportactiviteiten aan, zoals Oldstars of walking-varianten van hun sport.

Er is geen structureel overleg tussen bv SPORT en gebruikers over de inroostering of het gebruik van de sporthallen. Doordat er schaarste is in diverse sporthallen, merkt bv SPORT dat er wrijving ontstaat tussen verenigingen en bv SPORT. De verenigingen willen meer ruimte, maar bv SPORT kan ze die niet bieden. Algemeen contact met de verenigingen loopt voornamelijk via de buurtsportcoaches. Zij vangen ook signalen op bij de verenigingen over knelpunten en eventuele wensen.

Knelpunten

Bv SPORT ervaart diverse knelpunten in het aanbod en gebruik van de binnensportaccommodaties, specifiek in de sporthallen:

- Qua capaciteit ziet bv SPORT twee grote probleemgebieden: Nijlân en Kalverdijkje. In Nijlân komt bv SPORT meerdere zaaldelen (twee à drie) tekort in de nabije omgeving. Het knelpunt zorgtvoor spanningen tussen gemeente en scholen, die allemaal hun eigen gebruik veilig willen stellen. In de omgeving zijn meerdere scholen voor voortgezet onderwijs. Deze scholen willen graag hun beweegaanbod uitbreiden en verwachten de komende jaren nog een leerlingenstijging. Alternatieven voor het wegvallen van de Julianalaan zijn beperkt. Niets ligt in de buurt. Er worden concessies gedaan (zoals vermindering van klokuren) die zeer onwenselijk, maar wel nodig zijn.
  In Kalverdijkje liggen twee sporthallen. Bv SPORT geeft aan dat zowel bewegingsonderwijs als sportverenigingen meer gebruik willen maken van de sporthal dan nu mogelijk is. De nieuwe sporthal die in Middelsee gebouwd wordt, ligt te ver weg om als oplossing voor de krapte in Nijlân en Kalverdijkje te dienen.
- Verschillende sporthallen hebben maar één scheidingwand, waardoor de beschikbare ruimte niet optimaal benut kan worden.
- Het verschil in kwaliteit tussen de verschillende sporthallen is groot. Dit steekt bij een aantal verenigingen. Zij moeten gebruik maken van een van de ‘mindere’ accommodaties, terwijl andere verenigingen wel gebruik kunnen maken van een ‘goede’ accommodatie.
  Bij een deel van de accommodaties is de inrichting niet geschikt of zijn de faciliteiten beperkt, zoals te lage plafonds, te weinig scheidingswanden, geen

berging en ongeschikte materialen. Hierdoor moeten diverse verenigingen en scholen gebruik maken van accommodaties die in principe niet geschikt zijn voor hun sport. Een voorbeeld hiervan is turnen: dit vindt plaats in verschillende accommodaties, omdat niet alle toestellen/materialen overal aanwezig zijn. Turnen voor jongens is in de gemeente niet mogelijk omdat hiervoor geen toestellen beschikbaar zijn.

- Er is geen sporthal in Leeuwarden die 9 meter hoog is en daarmee voldoet aan bondseisen voor de hoogste competities. Er zijn wel verenigingen die de ambitie hebben om op een hoger niveau dan op dit moment mogelijk is uit te komen, maar dat kan nu dus niet.
- Hockey kan niet gefaciliteerd worden in de sporthallen. Hiervoor is een blaashal aangekocht die over twee hockeyvelden geplaatst is. Maar dit is geen gewenste situatie, omdat het niet bijdraagt aan het bewegingsonderwijs (multigebruik). Daarnaast is de levenduur van de blaashal eindig en kost het onderhoud veel geld.

Oplossingen

Vanwege de krapte in diverse sporthallen en de ligging van de sporthallen in de gemeente, ziet bv SPORT alleen een oplossing in het ontwikkelen van extra capaciteit in de vorm van sporthallen. Dit gaat dan specifiek om capaciteit in de gebieden Nijlân en Kalverdijkje.

Hoofdstuk 4

Buitensportaccommodaties

In dit hoofdstuk behandelen we het aanbod aan banen en velden en de behoefte vanuit de buitenverenigingen. De behoefte hebben we bepaald aan de hand van richtlijnen. In bijlage 1 staat per sport de toegepaste richtlijn beschreven.

4.1 Aanbod

Gemeente Leeuwarden telt negentien sportparken, die sterk verschillen in grootte en sportaanbod (tabel 4.1). Sportparken Kalverdijkje Zuid en Noord zijn ruimtelijk van elkaar gescheiden. De gemeente is eigenaar van de meeste velden en banen op de sportparken. Beheer en exploitatie hiervan is in handen van bv SPORT. Kantines of horecavoorzieningen zijn in bezit van de verenigingen. Kleedkamers zijn meestal eigendom van de gemeente.

Uitzondering op deze eigendoms- en exploitatiesituatie zijn de tennis- en padelbanen. Deze zijn in eigendom van de vereniging of commerciële aanbieder. Zij zijn zelf ook verantwoordelijk voor de exploitatie. van de banen en velden op de sportparken. Daarnaast heeft voetbalvereniging DTD een van de voetbalvelden op het sportpark in eigendom.

Verspreid door gemeente Leeuwarden is een aantal kaatsvelden te vinden. Een deel hiervan heeft een plek gekregen op de sportparken uit de tabel. De andere kaatsverenigingen hebben hun veld op een eigen locatie (zie paragraaf 4.8).

Tabel 4.1
Sportparken in gemeente Leeuwarden in 2023

Gebied	Sportpark	Sporten
Centrum	Aldlân	Rugby
West	Magere Weide	Tennis, voetbal
Zuidwest	Nijlân	Atletiek, beachvolleybal, korfbal, padel, tennis, voetbal
Noordoost	Kalverdijkje Noord	Honk- en softbal, korfbal, tennis, voetbal
	Kalverdijkje Zuid	Hockey, voetbal, wielrennen
Noord	It Gryn (Stiens)	Padel, tennis, voetbal
	Cornjum	Voetbal
	Britsum	Korfbal
	Hijum	Korfbal
Zuidoost	Wiarda	Voetbal
	Goutum	Korfbal, tennis
Dorpen	Warga (Wergea)	Tennis, voetbal
	De Bining (Jirnsum)	Tennis, voetbal
	Meinga (Grou)	Korfbal, tennis, voetbal
	't Loo (Wirdum)	Voetbal
	Tred Iene (Easterlittens)	Voetbal
	Reduzum	Korfbal, tennis
	Mantgum	Korfbal, tennis
	Warten	Korfbal, tennis

Bron: Database Sportaanbod (DSA), 2023

* In deze tabel hebben we de kaatsvelden in de gemeente niet meegenomen. Verspreid over de gemeente zijn deze te vinden op sportparken en als afzonderlijke velden. In tabel 4.16 in paragraaf 4.8 zijn alle kaatsverenigingen met hun veld te vinden.

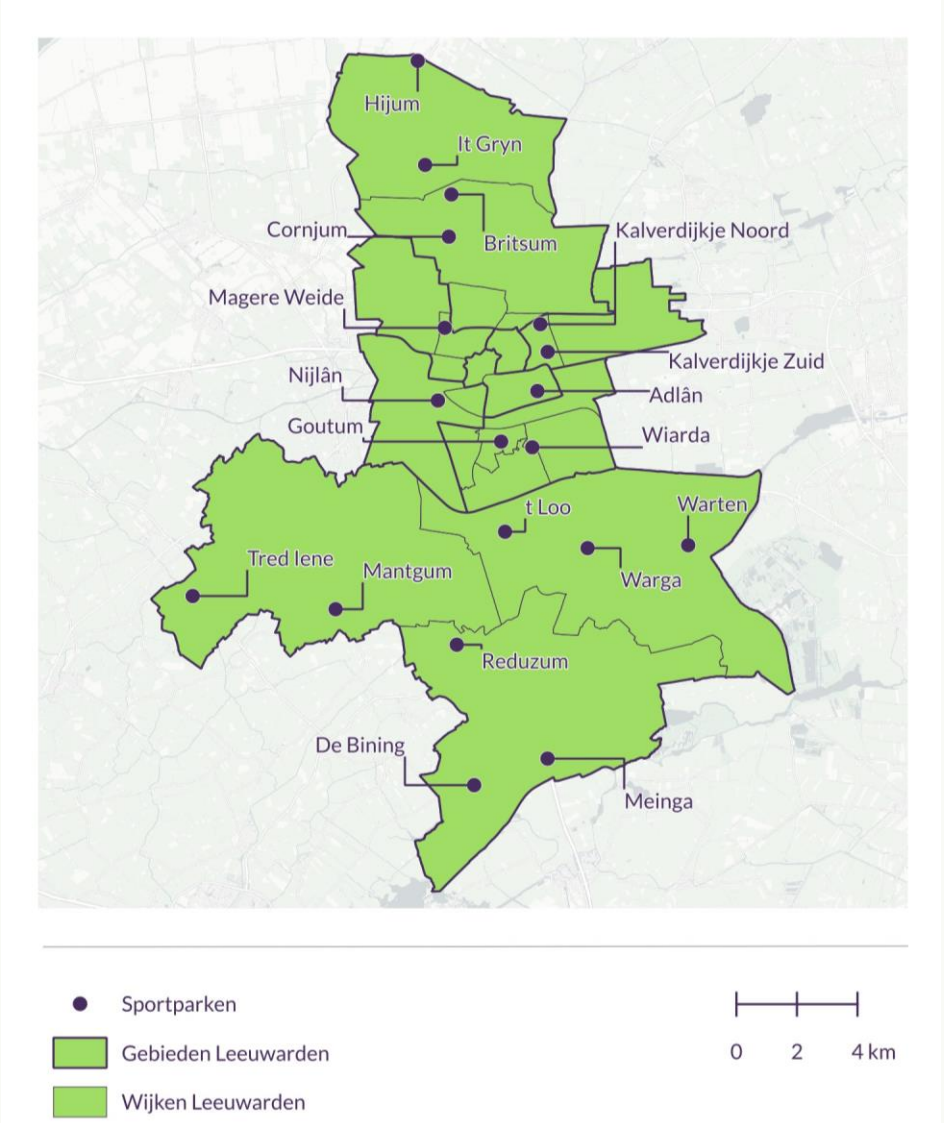
Spreiding

De sportparken in gemeente Leeuwarden liggen goed verspreid over de gemeente, met een kleine concentratie aan de randen van de stad Leeuwarden (figuur 4.1).

Tennisbanen en voetbalvelden kunnen (samen met sporthallen) gerekend worden tot de basisinfrastructuur van gemeentelijke sportaccommodaties (Hoekman & Schadenberg, 2023). Deze liggen daarom vaak goed verspreid over de gemeente. Dat is in Leeuwarden ook het geval. Ook korfbalvelden en kaatsbanen (niet in figuur) liggen in Leeuwarden goed verspreid over de gemeente.

Voorzieningen voor buitensporten die maar op één sportpark in de gemeente aanwezig zijn (atletiek, hockey en rugby), zijn allemaal te vinden op een sportpark in de stad Leeuwarden.

Figuur 4.1
Sportparken in gemeente Leeuwarden in 2023

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut.

4.2 Hockey

Sportpark Kalverdijkje Zuid is het enige sportpark in de gemeente Leeuwarden met hockeyvelden. Hier zijn twee semi-watervelden en een zandkunstgrasveld te vinden. Ten opzichte van het aantal inwoners is het aanbod in de gemeente vergelijkbaar met het gemiddelde in de regio (tabel 4.2). Wel is het een stuk lager dan het landelijke gemiddelde en dat van de referentiegemeenten.

In 2022 waren circa 560 inwoners van de gemeente Leeuwarden lid van de Koninklijke Nederlandse Hockeybond (KNHB). Dit resulteert in een

ledenpercentage dat in lijn ligt met het regionale gemiddelde, maar dat opnieuw lager is dan de referentiecijfers van Nederland en de referentiegemeenten.

De hieruit volgende velddruk bedroeg in Leeuwarden 187 leden per veld in 2022. Hiermee heeft Leeuwarden een lagere velddruk dan het gemiddelde van de referentiegemeenten en heel Nederland, maar een hogere dan het gemiddelde van de omliggende gemeenten.

Tabel 4.2
Aantal hockeyvelden, ledenpercentage KNHB en gemiddelde velddruk*

	Aantal velden per 25.000 inwoners	Ledenpercentage	Velddruk
Gemeente Leeuwarden	0,6	0,4	187
VSG-regio Fryslân	0,6	0,3	147
Referentiegemeenten	1,2	1,0	219
Nederland	1,4	1,2	213

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023; KNHB via NOC*NSF, 2022.

* De velddruk berekenen we door het aantal inwoners dat lid is van de KNHB te delen door het aantal velden.

De hockeyvelden in de gemeente Leeuwarden vormen de thuisbasis van Mixed Hockey Club Leeuwarden. In het seizoen 2023/2024 heeft de vereniging in totaal 35 teams ingeschreven voor deelname aan een zaterdag- of zondagcompetitie van de KNHB. Daarnaast heeft de vereniging drie teams die doordeweeks deelnemen aan een competitie van de KNHB. De drie velden bieden voldoende capaciteit gedurende het seizoen (tabel 4.3).

De velden bieden ook voldoende capaciteit in de toekomst. De verwachte bevolkingsgroei in de gemeente Leeuwarden leidt bij een stabiele sportdeelname tot een toename van het potentiële aantal leden, maar doet de behoefte in aantal wedstrijdvelden niet sterk stijgen. Een toename van het aantal leden zou wel ingaan tegen de teruglopende hockeydeelname en -ledentallen in de gemeente de laatste jaren (zie hoofdstuk 2).

Door deze ontwikkeling in het ledenaantal van de hockeyvereniging in Leeuwarden is de (toekomstige) behoefte veranderd ten opzichte van het vorige onderzoek. In 2020 was er op zaterdag nog sprake van een minimaal tekort (0,1 veld) en verwachtten we dat dit tekort verder zou groeien. Van een dergelijk tekort is nu dus geen sprake meer.

Tabel 4.3
Aanbod-behoefteanalyse velden Mixed Hockey Club Leeuwarden
(in (semi-)watervelden, toekomstraming o.b.v. bevolkings- en woningbouwprognoses en stabiele sportdeelname)

		Behoefte	
Seizoen/jaar	**Aanbod**	Zaterdag	Zondag
2023/2024	3	3 (2,1)	1 (0,9)
2030	3	3 (2,2)	1 (1,0)
2035	3	3 (2,3)	1 (1,0)

4.3 Honk- en softbal

In gemeente Leeuwarden is één honk- en softbalvereniging actief: HSV The Northern Lights. Op sportpark Kalverdijkje Noord beschikt de vereniging over één honkbalveld en één softbal-/jeugdhonkbalveld.

In 2023 had HSV The Northern Lights twee teams ingeschreven bij een competitie van de Koninklijke Nederlandse Baseball en Softball Bond (KNBSB). Het honkbalveld biedt voldoende capaciteit om te voldoen aan de behoefte van de vereniging (tabel 4.4). Aangezien er in 2023 geen softbal- of jeugdteams ingeschreven stonden voor een competitie bij de KNBSB, was aan dit veld vanuit de bij de bondscompetitie ingeschreven teams geen behoefte.

Tabel 4.4
Aanbod-behoefteanalyse velden HSV The Northern Lights
(in aantallen, toekomstraming o.b.v. bevolkings- en woningbouwprognoses en stabiele sportdeelname)

	Aanbod		Behoefte	
Seizoen	Honkbalveld	Softbal-/jeugdhonkbalveld	Honkbalveld	Softbal-/jeugdhonkbalveld
2023	1	1	1 (0,4)	0 (0,0)
2030	1	1	1 (0,5)	0 (0,0)
2035	1	1	1 (0,5)	0 (0,0)

Rekening houdend met de bevolkingsprognoses bieden de velden ook in de toekomst voldoende capaciteit om in de behoefte te voorzien. Bij een stabiele sportdeelname neemt het ledenaantal van HSV The Northern Lights licht toe. Maar dit zou ingaan tegen de dalende trend in het ledenaantal van de laatste jaren.

In 2020 was er bij de honk- en softbalvereniging nog wel een softbalteam dat deelnam aan een competitie van de KNBSB. Het wegvallen van dit team is de enige grote verandering in de (toekomstige) behoefte van de vereniging ten opzichte van het vorige onderzoek. Mogelijk wordt het veld nog wel gebruikt voor trainingen of recreatieve wedstrijden van jeugd- of softballeden.

4.4 Korfbal

In de gemeente Leeuwarden bevinden zich zeven korfbalverenigingen. KV Mid Fryslân maakt als vereniging gebruik van velden op vier verschillende sportparken in de kernen Grou, Reduzum, Warten en Akkrum (gemeente Heerenveen).

Daarnaast zijn er een aantal samenwerkingsverbanden tussen verenigingen die geleid hebben tot combinatieteams. De oudere jeugd van Pallas '08 en Wêz Warber & Fluch speelt in seizoen 2023/2024 samen, en KV Leeuwarden en Wêz Warber & Fluch hebben een gezamenlijk seniorenteam dat doordeweeks speelt.

Samen hebben de korfbalverenigingen in het seizoen 2023/2024 77 teams ingeschreven voor een zaterdagcompetitie van het Koninklijk Nederlands Korfbalverbond (KNKV).

De aanwezige velden bieden voldoende capaciteit voor de korfbalverenigingen (tabel 4.5). Een aantal verenigingen heeft overcapaciteit. KV Leeuwarden heeft een veld extra en KV Mid Fryslân zou zonder de natuurgrasvelden ook voldoende aanbod hebben. Voor de verenigingen met natuurgrasvelden is een klein overschot aan wedstrijdvelden welkom, zodat er voldoende trainingsruimte overblijft en velden niet overbelast raken. Mocht er bij deze verenigingen de wens zijn om over te stappen op kunstgrasvelden, dan hebben ze alle drie voldoende aan één wedstrijdconform kunstgrasveld.

Tabel 4.5
Aanbod-behoefteanalyse korfbalvelden gemeente Leeuwarden seizoen 2023/2024
(in aantal wedstrijdvelden)

			Aanbod		Behoefte[1]	
Gebied	**Sportpark**	**Vereniging**	Kunstgras[2]	Natuurgras[3]	Kunstgras[2]	Natuurgras[3]
Zuidwest	Nijlân	Pallas '08	2	-	2 (1,2)	-
Noordoost	Kalverdijkje Noord	KV Leeuwarden	2	-	1 (0,8)	-
Noord	Britsum	KV CSL	2	-	2 (1,6)	-
	Hijum	KV MN en W	-	1	-	1 (0,5)
Zuidoost	Goutum	Wêz Warber & Fluch	-	2	-	1 (0,5)
Dorpen	Akkrum/Meinga/Reduzum/Warten	KV Mid Fryslân	3	1+2[4]	3 (2,6)	-
	Mantgum	WWC	-	2	-	1 (0,9)
Totaal			**9**	**5+2[4]**	**- (6,2)**	**- (1,9)**

1 De behoefte geven we weer als de wedstrijdbehoefte op zaterdag. Op zondag wordt in de gemeente niet gekorfbald.

2 Wedstrijdconform kunstgrasveld met een oppervlakte van 40*20 meter.

3 Wedstrijdconform natuurgrasveld met een oppervlakte van 68*44 meter.

4 In Akkrum (gemeente Heerenveen) heeft KV Mid Fryslân beschikking over een natuurgrasveld waarop plaats is voor twee wedstrijdconforme velden (oppervlakte 68*44 meter).

We verwachten dat de potentiële ledengroei als gevolg van de bevolkingstoename bij een constante sportdeelname niet leidt tot capaciteitstekorten bij de korfbalverenigingen. Op basis van de prognoses verwachten we een lichte stijging van het aantal leden van de korfbalverenigingen. De grootste ledentoename verwachten we bij Wêz Warber & Fluch, gezien de ligging dicht bij de uitbreidingsplannen in Middelsee en De Zuidlanden (tabel 4.6).

Ten opzichte van het aantal inwoners in de gemeente is het aantal leden van de korfbalverenigingen de laatste jaren redelijk stabiel gebleven. Als dit ook in de toekomst zo blijft, verandert de behoefte van de verenigingen niet sterk. Het huidige aanbod is in dat geval voldoende om in de behoefte te voorzien.

Tabel 4.6
Verwachte behoefte korfbalvelden gemeente Leeuwarden
(in aantal wedstrijdvelden, toekomstraming o.b.v. bevolkings- en woningbouwprognoses en stabiele sportdeelname)

		Behoefte 2030		Behoefte 2035	
Gebied	**Vereniging**	Kunstgras	Natuurgras	Kunstgras	Natuurgras
Zuidwest	Pallas '08	2 (1,3)	-	2 (1,3)	-
Noordoost	KV Leeuwarden	1 (0,8)	-	1 (0,8)	-
Noord	KV CSL	2 (1,6)	-	2 (1,5)	-
	KV MN en W	-	1 (0,5)	-	1 (0,5)
Zuidoost	Wêz Warber & Fluch	-	1 (0,6)	-	1 (0,7)
Dorpen	KV Mid Fryslân	3 (2,6)	-	3 (2,5)	-
	WWC	-	1 (0,9)	-	1 (0,8)
Totaal		**6,3**	**2,0**	**6,1**	**2,0**

In het onderzoek van 2020 gebruikten we voor het berekenen van de behoefte en het aanbod van het aantal natuurgrasvelden een andere rekenmethode, omdat destijds andere richtlijnen golden. Desondanks zijn er geen grote verschillen ontstaan in het aanbod of de behoefte sinds 2020. Geen van de korfbalverenigingen heeft in het seizoen 2023/2024 een tekort aan wedstrijdvelden. In 2020 verwachtten we een lichte afname van de veldbehoefte. Deze verwachting stellen we nu bij naar een minimale toename.

4.5 Rugby

De gemeente Leeuwarden telt één rugbyvereniging. Greate Pier Rugby Club is gevestigd op sportpark Adlân in Leeuwarden en heeft de beschikking over twee natuurgrasvelden.

In het seizoen 2023/2024 heeft de vereniging vijf teams ingeschreven bij een zaterdag- of zondagcompetitie van Rugby Nederland. Drie jeugdteams spelen hun wedstrijden op zaterdag en twee seniorenteams (één heren- en één damesteam)

komen uit in een zondagcompetitie. De twee velden bieden gedurende het seizoen voldoende capaciteit (tabel 4.7).

De velden bieden voldoende capaciteit om een potentiële ledenstijging als gevolg van de verwachte bevolkingstoename te huisvesten. De huidige trend van de ledenontwikkeling van Greate Pier Rugby Club laat een sterke afname van jeugd zien, maar een toename van senioren. Het doortrekken van deze trend naar de toekomst levert geen grote veranderingen op in de behoefte van de vereniging.

Tabel 4.7
Aanbod-behoefteanalyse velden Greate Pier Rugby Club
(in aantal velden, toekomstraming o.b.v. bevolkings- en woningbouwprognoses en stabiele sportdeelname)

Seizoen/jaar	Aanbod	Behoefte
2023/2024	2	2 (1,3)
2030	2	2 (1,3)
2035	2	2 (1,4)

In 2020 presenteerden we de toekomstige behoefte van de Greate Pier Rugby Club in twee scenario's: op basis van de bevolkingsontwikkeling en als afgeleide van de ledenontwikkeling van Rugby Nederland. Het scenario dat de nationale ledenontwikkeling volgde, voorspelde een forse toename van leden en veldbehoefte.

In Leeuwarden is het totale aantal leden gedaald. De huidige aanbod-behoefteanalyse sluit beter aan bij het scenario van de bevolkingsontwikkeling. Dit houdt in dat de veldbehoefte tot 2035 naar verwachting niet sterk wijzigt. De behoefte aan twee velden blijft.

4.6 Tennis

In de gemeente Leeuwarden liggen 57 tennisbanen, verdeeld over verschillende sportparken. Het aanbod in de gemeente ten opzichte van het aantal inwoners is daarmee laag vergeleken met referentiecijfers (tabel 4.8). Met name in gemeenten in de regio liggen veel banen.

In 2022 waren ruim 3.000 inwoners van gemeente Leeuwarden lid van de Koninklijke Nederlandse Lawn Tennisbond (KNLTB). Het ledenpercentage dat hieruit voortvloeit is vergelijkbaar met de omliggende gemeenten, maar lager dan het gemiddelde van de referentiegemeenten en Nederland.

De resulterende baandruk was met 53 leden vergelijkbaar met het landelijke gemiddelde en dat van de referentiegemeenten. Wel was de baandruk in de gemeente hoger dan het regionale gemiddelde.

Tabel 4.8
Aantal tennisbanen, ledenpercentage KNLTB en gemiddelde baandruk*

	Aantal banen per 25.000 inwoners	Ledenpercentage	Baandruk
Gemeente Leeuwarden	11,4	2,4	53
VSG-regio Fryslân	19,1	2,5	33
Referentiegemeenten	15,0	2,9	50
Nederland	16,4	3,3	51

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2023; KNLTB via NOC*NSF, 2022.

* De baandruk berekenen we door het aantal inwoners dat lid is van de KNLTB te delen door het aantal banen.

De gemeente Leeuwarden telt elf tennisverenigingen, die ieder een aantal eigen tennisbanen tot hun beschikking hebben. De verenigingen zijn verspreid over de gemeente te vinden. In totaal hadden de tennisverenigingen in Leeuwarden in 2023 circa 2.850 leden, waarvan 15 procent junioren (leden jonger dan 18 jaar).

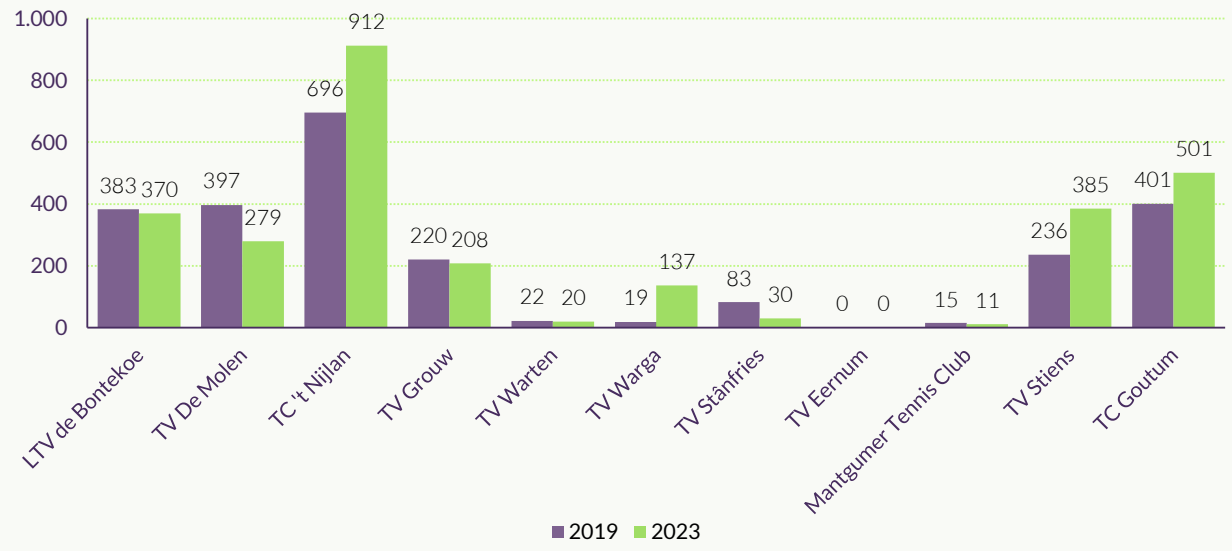
De verenigingen verschillen sterk in omvang. Er zijn verenigingen met enkele honderden leden, met als uitschieter TC 't Nijlan (912 leden in 2023), maar er zijn ook verenigingen met maar enkele tientallen leden (figuur 4.2). Van TV Eernum zijn geen ledenaantallen bekend. Deze vereniging is niet ingeschreven bij de KNLTB.

De ontwikkeling van de ledenaantallen de laatste jaren is ook divers. Een aantal verenigingen is sterk gegroeid, maar er zijn ook tennisverenigingen die te maken hebben gekregen met een ledendaling. Dit is voornamelijk het geval bij TV De Molen.

Figuur 4.2

Ledenaantallen tennisverenigingen* gemeente Leeuwarden in 2019 en 2023

(in aantallen)

Bron: KNLTB, 2023.

* Ledenaantallen van TV Eernum ontbreken. Vereniging is niet aangesloten bij de KNLTB.

In seizoen 2023 had één tennisvereniging in gemeente Leeuwarden een hogere behoefte dan het huidige aanbod (tabel 4.9). TC Goutum komt minimaal één en maximaal drie tennisbanen te kort. De vereniging onderzoekt momenteel de realisatie van een zesde tennisbaan.

Bij TV De Molen, L.T.V. de Bontekoe, TV Stiens, TV Grouw, TV Warten, TV Stânfries en de Mantgummer Tennis Club was er sprake van een overschot aan tennisbanen. Vooral bij TV De Molen en L.T.V. de Bontekoe was dit overschot aanzienlijk (respectievelijk drie à vier en zes banen). Bij TV Stiens was het overschot met twee à drie banen iets kleiner. TV Grouw, TV Warten, TV Stânfries en de Mantgummer Tennis Club hebben één baan extra.

Alle andere tennisverenigingen beschikken over een aantal banen dat binnen de behoeftebandbreedte valt.

Behoeftebandbreedte

De baanbehoefte van de tennisverenigingen geven we weer in een bandbreedte (zie ook bijlage 1). In hoeverre de minimale of de maximale variant van toepassing is voor een vereniging, is afhankelijk van diverse factoren, zoals de demografische opbouw van het ledenbestand en het aantal deelnemende teams aan de competities.

Tabel 4.9
Aanbod-behoefteanalyse banen tennisverenigingen Leeuwarden 2023
(in aantal banen)

				Behoefte	
Gebied	**Sportpark**	**Vereniging**	**Aanbod**	Minimaal	Maximaal
West	Magere Weide	L.T.V. de Bontekoe	9	5 (4,1)	6 (5,3)
Zuidwest	Nijlân	TC 't Nijlan	11	11 (10,1)	13 (13,0)
Noordoost	Kalverdijkje Noord	TV De Molen	10	4 (3,1)	4 (4,0)
Noord	It Gryn	TV Stiens	8	5 (4,3)	6 (5,5)
Zuidoost	Goutum	TC Goutum	5	6 (5,6)	8 (7,2)
Dorpen	Meinga	TV Grouw	4	3 (2,3)	3 (3,0)
	Warten	TV Warten	2	1 (0,2)	1 (0,3)
	Warga	TV Warga	2	2 (1,5)	2 (2,0)
	Reduzum	TV Stânfries	2	1 (0,3)	1 (0,4)
	De Bining	TV Eernum[1]	2	-	-
	Mantgum	Mantgumer Tennis	2	1 (0,1)	1 (0,2)
Totaal			**57**	**31,7**	**40,8**

Bron: Mulier Instituut, 2024.

1 Ledenaantallen TV Eernum is onbekend. Vereniging is niet aangesloten bij de KNLTB.

De verwachte bevolkingsgroei heeft, bij een stabiele sportdeelname, vooral invloed op de behoefte van de tennisverenigingen die nu al met een normatief tekort kampen (tabel 4.10). TC 't Nijlan en TC Goutum hebben het ledental de laatste jaren al flink toe zien nemen (figuur 4.2). Met de huidige woningbouwplannen in de omgeving van sportparken is de verwachting dat deze groei doorzet. Hierdoor zal de baanbehoefte verder uitstijgen boven de capaciteit. De realisatie van een zesde tennisbaan door TC Goutum verhelpt dit toekomstige tekort niet.

Andere tennisverenigingen in de gemeente zullen naar verwachting minder merken van de bevolkingstoename of zelfs te maken krijgen met een ledendaling. Een betere spreiding van de leden over de tennisverenigingen kan helpen om (toekomstige) tekorten op te vangen. Het huidige totaalaantal tennisbanen in gemeente Leeuwarden (57) biedt ook in de toekomst voldoende capaciteit, mits de leden beter verdeeld zijn over de verenigingen.

Tabel 4.10

Toekomstige baanbehoefte tennisverenigingen gemeente Leeuwarden

(in aantal banen, toekomstraming o.b.v. bevolkings- en woningbouwprognoses en stabiele sportdeelname)

			Behoefte 2030		Behoefte 2035	
Gebied	**Vereniging**	**Aanbod**	Minimaal	Maximaal	Minimaal	Maximaal
West	TV Leeuwarden[1]	9	8 (7,5)	10 (9,7)	8 (7,5)	10 (9,7)
Zuidwest	TC 't Nijlan	11	11 (10,7)	14 (13,8)	12 (11,2)	15 (14,3)
Noordoost	De Tennis Fabriek[2]	10	-	-	-	-
Noord	TV Stiens	8	5 (4,1)	6 (5,3)	4 (4,0)	6 (5,1)
Zuidoost	TC Goutum	5	8 (7,1)	10 (9,2)	8 (7,9)	11 (10,1)
Dorpen	TV Grouw	4	3 (2,3)	3 (3,0)	3 (2,3)	3 (2,9)
	TV Warten	2	1 (0,2)	1 (0,3)	1 (0,2)	1 (0,3)
	TV Warga	2	2 (1,5)	2 (2,0)	2 (1,5)	2 (1,9)
	TV Stânfries	2	1 (0,3)	1 (0,4)	1 (0,3)	1 (0,4)
	TV Eernum[3]	2	-	-	-	-
	Mantgumer Tennis	2	1 (0,1)	1 (0,2)	1 (0,1)	1 (0,2)
Totaal		**57**	**34,0**	**43,8**	**35,0**	**45,0**

Bron: Mulier Instituut, 2024.

1 TV Leeuwarden is de naam van de fusievereniging van L.T.V. de Bontekoe en TV De Molen. De vereniging is gevestigd op sportpark Magere Weide.

2 De Tennis Fabriek is een nieuwe tennisvereniging die de vrijgekomen banen van TV De Molen gebruikt.

3 Ledenaantallen TV Eernum is onbekend. Vereniging is niet aangesloten bij de KNLTB.

Begin 2024 zijn tennisverenigingen L.T.V. de Bontekoe en TV De Molen gefuseerd. TV Leeuwarden, zoals de nieuwe vereniging heet, maakt gebruik van de tennisbanen op sportpark de Magere Weide. De tennisbanen op sportpark Kalverdijkje Noord worden gebruikt door De Tennis Fabriek, een nieuwe tennisclub.

Bij de berekening van de toekomstige baanbehoefte zijn we ervan uitgegaan dat alle leden van TV De Molen en L.T.V. de Bontekoe zich aansluiten bij TV Leeuwarden. In de praktijk is dit is onwaarschijnlijk. Het is aannemelijk dat de behoefte van TV Leeuwarden lager uitvalt dan de schatting. Omdat er geen ledenaantallen zijn van de nieuwe vereniging, is het niet mogelijk de behoefte van de vereniging te berekenen.

In het onderzoek van 2020 hebben we het aanbod en de (toekomstige) behoefte van tennis niet behandeld. Er is dus geen vergelijking van de ontwikkeling van de baanbehoefte mogelijk.

Padel

Padel is de snelst groeiende sport in Nederland. In 2006 werd de eerste (onofficiële) padelbaan aangelegd. In 2023 bestaat het aanbod inmiddels uit ruim 2.200 banen verspreid over circa 580 locaties (Wezenberg-Hoenderkamp et al., 2023).

In de gemeente Leeuwarden zijn twee sportparken met padelbanen. Op sportpark Nijlân heeft de gelijknamige tennisvereniging twee padelbanen gerealiseerd. Bij TV Stiens op sportpark It Gryn zijn ook twee padelbanen te vinden. Deze twee verenigingen hebben een sterke ledengroei doorgemaakt de laatste jaren. Het is mogelijk dat de aanwezigheid van de padelbanen hieraan heeft bijgedragen.

Daarnaast zijn er twee commerciële aanbieders. Bij Padel Grou zijn twee indoorbanen te vinden en bij de Padelfabriek Leeuwarden zijn vijf indoorbanen, vijf outdoorbanen en twee singlebanen aanwezig.

Op het nieuwe sportpark dat in Middelsee gerealiseerd wordt, zijn padelbanen ingetekend. Deze komen in gemeentelijk bezit en worden niet door een tennisvereniging gebruikt.

4.7 Voetbal

In de gemeente Leeuwarden zijn er 48 voetbalvelden te vinden op de sportparken. Ten opzichte van het aantal inwoners is dit lager dan de diverse referentiecijfers (tabel 4.11). Vooral het verschil met het gemiddelde van gemeenten in de regio is groot.

Een deel van dit verschil wordt gecompenseerd door het hoge percentage kunstgrasvelden waarover de verenigingen in Leeuwarden beschikken. Daarnaast beschikken sportparken Meinga en 't Loo ieder over een wetraveld. Zowel kunstgrasvelden als wetravelden kunnen intensiever belast worden dan natuurgrasvelden.

In 2022 waren ruim 8.000 inwoners van gemeente Leeuwarden lid van de Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB) Het hieruit voortvloeiende ledencijfer (6,4%) is vergelijkbaar met het gemiddelde van de referentiegemiddelde en dat van Nederland. Het gemiddelde ledenpercentage in de regio ligt hoger dan in Leeuwarden. De resulterende velddruk in gemeente Leeuwarden is met 169 leden per veld relatief hoog.

Wanneer we het onderscheid tussen natuurgras- en kunstgrasvelden verwerken in de velddruk (laatste kolom tabel 4.11), is de velddruk in Leeuwarden nog altijd hoger dan de referentiecijfers. Het verschil in velddruk tussen de gemeente en het gemiddelde van de VSG-regio is dan wel een stuk kleiner.

Tabel 4.11
Aantal voetbalvelden, ledenpercentage KNVB en gemiddelde velddruk

	Velden		Ledenpercentage	Velddruk[1]	Gecorrigeerde velddruk[2]
	Aantal per 25.000 inwoners	Percentage kunstgras			
Gemeente Leeuwarden	9,6	35,4	6,4	169	124
VSG-regio Fryslân	21,1	17,4	8,0	95	81
Referentiegemeenten	11,7	30,1	6,5	144	110
Nederland	12,1	24,9	6,6	137	110

Bron: Mulier Instituut, Database SportAanbod (DSA), 2024; KNVB via NOC*NSF, 2023.

1 De velddruk berekenen we door het aantal inwoners dat lid is van de KNVB te delen door het aantal velden.

2 In de gecorrigeerde velddruk tellen kunstgrasvelden dubbel mee wegens de extra belastbaarheid van de velden. Dit is in lijn met de richtlijnen van de KNVB waarop ook onze aanbod-behoefteanalyse gebaseerd is.

In de gemeente Leeuwarden zijn zeventien voetbalverenigingen[1] te vinden, verdeeld over twaalf sportparken. De meeste voetbalverenigingen bevinden zich in de stad Leeuwarden (9 van de 17).

Sportparken Kalverdijkje Zuid, Nijlân en Wiarda huisvesten meerdere voetbalclubs. Elke vereniging heeft hier zijn eigen velden. Voetbalverenigingen VV Warga en VV WWS zijn onlangs een samenwerkingsverband gestart voor hun jeugdafdelingen: SJO Warga WWS.

In het seizoen 2023/2024 hebben alle voetbalverenigingen in Leeuwarden in totaal 404 teams ingeschreven voor een zaterdag- of zondagcompetitie van de KNVB. De overgrote meerderheid van deze teams (95%) speelt zijn wedstrijden op zaterdag. Daarnaast hebben veel voetbalverenigingen teams die hun wedstrijden spelen op vrijdagavond (35+, 45+ en/of vrouwenelftallen) en bieden zeven verenigingen zaalvoetbal aan. Op basis van de ruim vierhonderd zaterdag- en zondagteams constateren we bij drie verenigingen knelpunten in het aantal wedstrijdvelden (tabel 4.12).

De aanbod-behoefteanalyse gaat uit van de KNVB-richtlijn. Dit betekent dat natuurgrasvelden alleen voor wedstrijden of trainingen gebruikt worden in verband met de belastbaarheid. Kunstgrasvelden kunnen voor beide gebruikt worden. Dit geldt ook voor wetravelden. Om een voetbalveld als trainingsveld te kunnen gebruiken, heeft het veld verlichting nodig.

CSV de Leeuwarder Zwaluwen, FVC en Blauw Wit ’34 hebben in seizoen 2023/2024 een normatief te kort aan wedstrijdvelden. LAC Frisia 1883 komt twee wedstrijdvelden tekort, CSV de Leeuwarder Zwaluwen heeft behoefte aan

[1] Betaaldvoetbalorganisatie SC Cambuur nemen we niet mee in de aanbod-behoefteanalyses. De club maakt wel gebruik van de velden op Kalverdijkje Noord en Sportpark Cornjum voor de trainingen en wedstrijden van de jeugdteams.

anderhalf wedstrijdveld extra, FVC komt één veld tekort en bij Blauw Wit ’34 is er een tekort van maar liefst vier velden.

Het aanleggen van nieuwe velden is niet de enige oplossing voor tekort. Andere mogelijkheden zijn verlenging van de speeldag en het invoeren van een flexibele speeldag (zondag of doordeweekse avond). Bij CSV de Leeuwarder Zwaluwen is medegebruik van de voetbalvelden van LVV Friesland of RKVV MKV ’29 een optie. Deze voetbalverenigingen beschikken over een normatief overschot aan wedstrijdvelden op zaterdag. Een andere mogelijkheid is herbestemming van het natuurgrastrainingsveld naar natuurgraswedstrijdveld.

FVC en Blauw Wit ’34 zijn gehuisvest op sportpark Wiarda. Er liggen plannen om FVC te verhuizen naar een nieuw te ontwikkelen sportpark in Middelsee. Het aantal vrijkomende velden voor Blauw Wit ‘34 lost de huidige ondercapaciteit niet op. Er is dan nog altijd een tekort van twee wedstrijdvelden. Uitwijken naar zondag door een deel van de teams is een noodzakelijke maatregel om de behoefte aan te laten sluiten op het aanbod.

Tabel 4.12
Aanbod-behoefteanalyse wedstrijdvelden voetbalverenigingen Leeuwarden seizoen 2023-2024
(in aantal velden)

			Aanbod		Behoefte	
Gebied	**Sportpark**	**Vereniging**	Natuurgras[1]	Kunstgras[2]	Zaterdag	Zondag
West	De Magere Weide	LAC Frisia 1883	2 + 0,5[4]	2 + 0,5[3]	5 (4,5)	1 (0,5)
Zuidwest	Nijlân	CSV de Leeuwarder Zwaluwen	0,5[4]	2	5 (4,7)	0 (0,0)
		LVV Friesland	2	-	1 (0,4)	1 (0,9)
		RKVV MKV '29	1	1	2 (1,7)	1 (0,3)
Noordoost	Kalverdijkje Noord	SC Leovardia	2	3	4 (3,8)	0 (0,0)
	Kalverdijkje Zuid	Lions '66	1	-	1 (0,3)	0 (0,0)
		VV Nicator	2	-	1 (0,6)	0 (0,0)
Noord	It Gryn	SC Stiens	4[5]	1	4 (3,3)	0 (0,0)
	Cornjum	VV DTD	1	1	1 (0,7)	1 (0,3)
Zuidoost	Wiarda	FVC	-	2	3 (2,5)	1 (0,2)
		Blauw Wit '34	1	3	8 (7,2)	0 (0,0)
Dorpen	Meinga	GAVC	2[5]	1	2 (1,8)	0 (0,0)
	De Bining	VV Irnsum	2	-	2 (1,5)	1 (0,2)
	Tred Iene	VV Oosterlittens	3[5]	-	2 (1,4)	1 (0,7)
	Warga	VV Warga	1	1	0 (0,0)	1 (0,5)
	't Loo	VV WWS	2[5]	-	1 (0,5)	0 (0,0)
		SJO Warga WWS[6]	-	-	1 (1,0)	0 (0,0)
Totaal			**26 + 2*0,5**	**17 + 0,5**	**35,9**	**3,6**

Bron: Mulier Instituut, 2024.

1 Natuurgrasvelden worden uitsluitend voor wedstrijden **of** trainingen gebruikt. Bestemming is afhankelijk van de aanwezigheid van verlichting. Gebruik voor wedstrijden en trainingen vergroot de kans op overbelasting van het veld.

2 Kunstgrasvelden worden voor wedstrijden **en** trainingen gebruikt, mits ze beschikken over verlichting.

3 Het halve kunstgrasveld is een wedstrijdveld voor pupillen.

4 Het halve natuurgrasveld is een wedstrijdveld voor pupillen.

5 Eén van de velden is een wetraveld. Dit veld kan voor wedstrijden **en** trainingen gebruikt worden, mits er verlichting aanwezig is.

6 SJO Warga WWS maakt gebruik van de velden op sportpark Warga en 't Loo

In de behoefte aan trainingsvelden constateren we op basis van de richtlijn bij drie verenigingen tekorten. LVV Friesland, Blauw Wit '34 en VV Irnsum hebben een normatief tekort aan trainingsvelden (tabel 4.13). Bij LVV Friesland is dit tekort op te lossen door een natuurgraswedstijdveld om te vormen tot trainingsveld. Een belangrijke voorwaarde hiervoor is de aanwezigheid van verlichting. In het geval van Blauw Wit'34 verdwijnt het tekort als FVC verhuist naar het toekomstige sportpark in Middelsee.

Bij VV Irnsum is het tekort minimaal. De twee natuurgraswedstrijdvelden kunnen hier gebruikt worden om het tekort op te vangen. Deze velden zijn al voorzien van verlichting.

Tabel 4.13
Aanbod-behoefteanalyse trainingsvelden voetbalverenigingen Leeuwarden seizoen 2023-2024
(in aantal velden)

			Aanbod		Behoefte
Gebied	**Sportpark**	**Vereniging**	Natuurgras[1]	Kunstgras[2]	Trainingsvelden
West	De Magere Weide	LAC Frisia 1883	-	2 + 0,5	2,5 (2,5)
Zuidwest	Nijlân	CSV de Leeuwarder Zwaluwen	1	2 + 0,5[3]	2,5 (2,4)
		LVV Friesland	0,5	-	1 (0,6)
		RKVV MKV '29	0,5	1	1 (1,0)
Noordoost	Kalverdijkje Noord	SC Leovardia	-	3	2 (1,9)
	Kalverdijkje Zuid	Lions '66	1	-	1 (0,2)
		VV Nicator	1 + 0,5	-	1 (0,3)
Noord	It Gryn	SC Stiens	1[4]	1	2 (1,7)
	Cornjum	VV DTD	0,5	1	1 (0,5)
Zuidoost	Wiarda	FVC	-	2	1,5 (1,4)
		Blauw Wit '34	-	3	4 (3,6)
Dorpen	Meinga	GAVC	1[4]	1	1 (0,9)
	De Bining	VV Irnsum	0,75[5]	-	1 (0,8)
	Tred Iene	VV Oosterlittens	1[4]	-	1 (1,0)
	Warga	VV Warga	0,5	1	1 (0,3)
	't Loo	VV WWS	1[4] + 0,5	-	1 (0,2)
		SJO Warga WWS[6]	-	-	1 (0,5)
Totaal			**10 + 6*0,5 + 0,75**	**17 + 2*0,5**	**19,8**

Bron: Mulier Instituut, 2024.

1 Natuurgrasvelden worden uitsluitend voor wedstrijden óf trainingen gebruikt. Bestemming is afhankelijk van de aanwezigheid van verlichting. Gebruik voor wedstrijden én trainingen vergroot de kans op overbelasting van het veld.

2 Kunstgrasvelden worden voor wedstrijden én trainingen gebruikt, mits ze beschikken over verlichting.

3 Dit is een kunstgraspannaveld. In tegenstelling tot alle andere (verlichte) kunstgrasvelden is een pannaveld niet geschikt voor bondswedstrijden.

4 Eén wetraveld. Dit veld kan voor wedstrijden én trainingen gebruikt worden, mits er verlichting aanwezig is.

5 Dit natuurgraswedstrijdveld bij VV DTD heeft verlichting en kan ook voor trainingen gebruikt worden.

6 SJO Warga WWS maakt gebruik van de velden op sportpark Warga en 't Loo.

Er zijn een aantal verenigingen met een overcapaciteit aan wedstrijd- en/of trainingsvelden (tabel 4.12 en tabel 4.13). In de meeste gevallen hebben verenigingen één extra veld. Bij VV Nicator op sportpark Kalverdijkje Zuid is de overcapaciteit het grootst. De vereniging heeft behoefte aan één wedstrijd- en één trainingsveld, maar heeft beschikking over drie en een half veld.

Bij een stabiele sportdeelname leidt de verwachte bevolkingsontwikkeling ertoe dat het aantal leden van de voetbalverenigingen toeneemt. Vooral voor voetbalverenigingen in en om Leeuwarden betekent dit dat de veldbehoefte (flink) toeneemt (tabel 4.14). Voetbalverenigingen in het rurale gebied ten noorden en zuiden van Leeuwarden hebben hier minder mee te maken.

Tabel 4.14
Verwachte ontwikkeling van het aanbod en de behoefte aan voetbalvelden in Leeuwarden
(in aantallen, toekomstraming o.b.v. bevolkings- en woningbouwprognoses en stabiele sportdeelname)

		Aanbod 2030/2035		Behoefte 2030		Behoefte 2035	
Gebied	**Vereniging**	Wedstrijd[1]	Training[2]	Wedstrijd[3]	Training	Wedstrijd[3]	Training
West	LAC Frisia 1883	4 + 2 * 0,5	2 + 0,5	6 (5,7)	3 (3,2)	6 (5,7)	3 (3,2)
Zuidwest	CSV de Leeuwarder Zwaluwen	2 + 0,5	3 + 0,5	7 (6,1)	3 (3,0)	7 (6,2)	3 (3,1)
	LVV Friesland	2	0,5	2 (1,0)	1 (0,8)	2 (1,0)	1 (0,8)
	RKVV MKV '29	2	1 + 0,5	3 (2,5)	2 (1,5)	3 (2,5)	2 (1,5)
Noordoost	SC Leovardia	5	3	6 (5,2)	3 (2,6)	6 (5,2)	3 (2,6)
	Lions '66	1	1	1 (0,5)	1 (0,2)	1 (0,5)	1 (0,2)
	VV Nicator	2	1 + 0,5	1 (0,9)	1 (0,4)	1 (0,9)	1 (0,4)
Noord	SC Stiens	5	2	4 (3,3)	2 (1,7)	4 (3,3)	2 (1,7)
	VV DTD	2	1 + 0,5	1 (0,7)	1 (0,5)	1 (0,7)	1 (0,5)
Zuidoost	FVC	3[4]	3[4]	4 (3,9)	2 (2,1)	5 (4,1)	2 (2,2)
	Blauw Wit '34	6[5]	5[5]	11 (10,3)	5 (5,1)	12 (11,2)	6 (5,6)
Dorpen	GAVC	3	2	2 (2,0)	1 (1,0)	2 (1,8)	1 (0,9)
	VV Irnsum	2	0,75	2 (1,7)	1 (1,0)	2 (1,5)	1 (0,8)
	VV Oosterlittens	3	1	2 (1,4)	1 (1,1)	2 (1,4)	1 (1,0)
	VV Warga	2	1 + 0,5	0 (0,0)	1 (0,3)	0 (0,0)	1 (0,3)
	VV WWS	2	1 + 0,5	1 (0,8)	1 (0,4)	1 (0,5)	1 (0,2)
	SJO Warga WWS[6]	-	-	1 (1,0)	1 (0,5)	1 (1,0)	1 (0,5)
Totaal		**46 + 2*0,5**	**27 + 8*0,5 + 0,75**	**46,4**	**25,6**	**47,1**	**25,7**

Bron: Mulier Instituut, 2024.

1 Zie voor een uitsplitsing van de huidige wedstrijdvelden in natuurgras en kunstgras figuur 4.12.

2 Zie voor een uitsplitsing van de huidige trainingsvelden in natuurgras en kunstgras figuur 4.13.

3 Het aantal wedstrijdvelden geven we weer als de behoefte op zaterdag, aangezien er op deze dag het meest gespeeld wordt. LVV Friesland is hierop een uitzondering. Voor deze vereniging geven we de zondagbehoefte weer.

4 Er zijn plannen om FVC te laten verhuizen naar een nieuw sportpark in Middelsee. Hier krijgt de vereniging in principe drie velden. Het is onduidelijk of dit kunstgras- of natuurgrasvelden worden. In de tabel gaan we, gezien de behoefte, uit van kunstgrasvelden.

5 Door de geplande verhuizing van FVC naar Middelsee krijgt Blauw Wit'34 de beschikking over twee extra kunstgrasvelden.

6 SJO Warga WWS maakt gebruik van de velden van VV Warga en VV WWS, op sportparken Warga en 't Loo.

De verwachte ledengroei van de voetbalverenigingen is zo groot dat het huidige aanbod van wedstrijd- en trainingsvelden in 2040 niet voldoende is. Zelfs niet wanneer de leden perfect verdeeld worden over de verenigingen in de gemeente

(tabel 4.14). De tekorten bij voetbalverenigingen die op dit moment al over te weinig capaciteit beschikken, zoals CSV de Leeuwarder Zwaluwen, FVC en Blauw Wit '34, zullen verder groeien, terwijl ook RKVV MKV '29 te maken krijgt met een behoefte aan wedstrijdvelden die hoger is dan het huidige aanbod.

Het gebruiken van trainingsvelden voor wedstrijden wordt in de toekomst lastiger te realiseren door de stijgende behoefte aan trainingsvelden. Het omzetten van natuurgras- in kunstgrasvelden, verlenging van de speeldag of invoering van een flexibele speeldag blijft (op een aantal sportparken) wel een mogelijkheid.

Het aantal leden van de voetbalverenigingen als percentage van de totale bevolking van gemeente Leeuwarden is de laatste jaren redelijk stabiel (zie hoofdstuk 2). Het ligt daarom niet in de lijn der verwachting dat het aantal leden van de voetbalverenigingen veel sterker stijgt of daalt dan de bevolking van gemeente Leeuwarden.

Ten opzichte van het onderzoek uit 2020 is het aanbod en de behoefte van een aantal verenigingen veranderd. Zoals verwacht is het tekort op sportpark Wiarda (FVC en Blauw Wit '34) verder toegenomen. Tegen de verwachtingen van 2020 in is er nog een vereniging die op zaterdag een tekort aan wedstrijdvelden heeft: CSV de Leeuwarder Zwaluwen.

Ook het aantal verenigingen met een tekort aan trainingsvelden is veranderd. LVV Friesland, Blauw Wit '34 en VV Irnsum hebben een normatief tekort. Door een afname van het aantal teams door samenvoegen van de jeugdafdeling met VV WWS en de aanleg van een kunstgrasveld, is het tekort aan trainingsruimte bij VV Warga verholpen.

Op basis van de nieuwe bevolkingsprognoses wordt de situatie voor een aantal verenigingen nijpender. Voor een aantal verenigingen verwachten we tekorten aan wedstrijd- en trainingsvelden die we in 2020 nog niet voorzagen.

4.8 Overige sporten

Voor onderstaande sporten zijn geen richtlijnen of normen voorhanden waarmee we een indicatie van de behoefte van de verenigingen kunnen geven.

Atletiek

In de gemeente Leeuwarden is één atletiekaccommodatie te vinden op sportpark Nijlân. Deze accommodatie bestaat uit een zesbaansrondbaan (inclusief sprintbanen) van 400 meter en een middenterrein dat ingericht is voor het beoefenen van spring- en werpdisciplines.

De accommodatie wordt gebruikt door atletiekvereniging Lionitas. In 2023 telde deze vereniging 744 leden. Op basis van de bevolkingsprognoses en stabiele sportdeelname verwachten we een groei in het aantal leden voor Lionitas (tabel 4.15). De laatste paar jaar heeft atletiek aan populariteit gewonnen, vooral onder

jongeren. Mocht deze trend zich doorzetten, dan kan het ledenaantal in de toekomst verder stijgen (niet in figuur).

In gemeente Leeuwarden is nog een tweede atletiekvereniging actief die aangesloten is bij de Atletiekunie: Loopgroep Leeuwarden. Deze vereniging richt zich exclusief op hardlopen. In 2023 had Loopgroep Leeuwarden 119 leden. De verwachting is dat de bevolkingsgroei voor een kleine toename in het aantal leden zorgt (tabel 4.15). De vereniging maakt geen gebruik van de atletiekaccommodatie op sportpark Nijlân, maar van de openbare ruimte.

Tabel 4.15
(verwachte) aantal leden atletiekverenigingen Leeuwarden in 2023, 2030 en 2035
(in aantallen, toekomstraming o.b.v. bevolkings- en woningbouwprognoses en stabiele sportdeelname)

Gebied	Sportpark	Vereniging	2023	2030	2035
Zuidwest	Nijlân	Lionitas	744	790	810
-	-	Loopgroep Leeuwarden	119	127	128
Totaal			**863**	**917**	**938**

Bron: Mulier Instituut, 2024.

In 2020 verwachtten we dat de atletiekaccommodatie op sportpark Nijlân ook in de toekomst in de behoefte van Lionitas kan voorzien. Dit beeld blijft ongewijzigd. Wel is het aantal leden van de vereniging de laatste jaren gestegen, terwijl we een daling verwachtten op basis van ledenaantallen van de Atletiekunie. Vooralsnog lijkt het er niet op dat deze ledenstijging tot ruimtetekorten zal leiden in de toekomst.

Kaatsen

Kaatsen is een grote sport in gemeente Leeuwarden. In totaal zijn er achttien kaatsverenigingen te vinden in de gemeente die ingeschreven zijn bij de Koninklijke Nederlandse Kaatsbond (KNKB). De meeste verenigingen zijn te vinden buiten de stad Leeuwarden, in de dorpen in het noorden en zuiden van de gemeente (tabel 4.16).

De kaatsverenigingen spelen allemaal op een ander sportpark of -veld en beschikken ieder over één veld. De ledenaantallen van de kaatsverenigingen variëren van enkele tientallen tot bijna driehonderd.

Tabel 4.16
Aantal velden en leden kaatsverenigingen in gemeente Leeuwarden in seizoen 2023-2024
(in aantallen)

Gebied	Plaats	Vereniging	Ledenaantal	Aanbod
West	Leeuwarden	L.K.C. Sonnenborgh	178	1
Zuidwest	Huizum	Onderling Genoegen	102	1
Noord	Oude Leije	Het Centrum	29	1
	Britsum	It Partoer	77	1
	Hijum	In Nij Begjin	104	1
	Stiens	KC de Boer	294	1
Zuidoost	Goutum	Kaatsclub Goutum	35	1
Dorpen	Grou	It Wetterlân	188	1
	Irnsum	KV Irnsum	36	1
	Reduzum	Jan Reitsma	141	1
	Wergea	KV 't Oosten	75	1
	Baard	KF Baerd	40	1
	Jellum-Bears	KF de Twa Doarpen	21	1
	Easterlittens	KV Onder ons	115	1
	Húns-Leons	KV Huns-Leons	18	1
	Jowert	KV Hald Moed	20	1
	Mantgum	KV Jacob Klaver	163	1
	Weidum	KV Nije Kriich	111	1
Totaal			**1.747**	**18**

Bron: Mulier Instituut, 2024; ledenaantallen volgens Koninklijke Nederlandse Kaatsbond (KNKB).

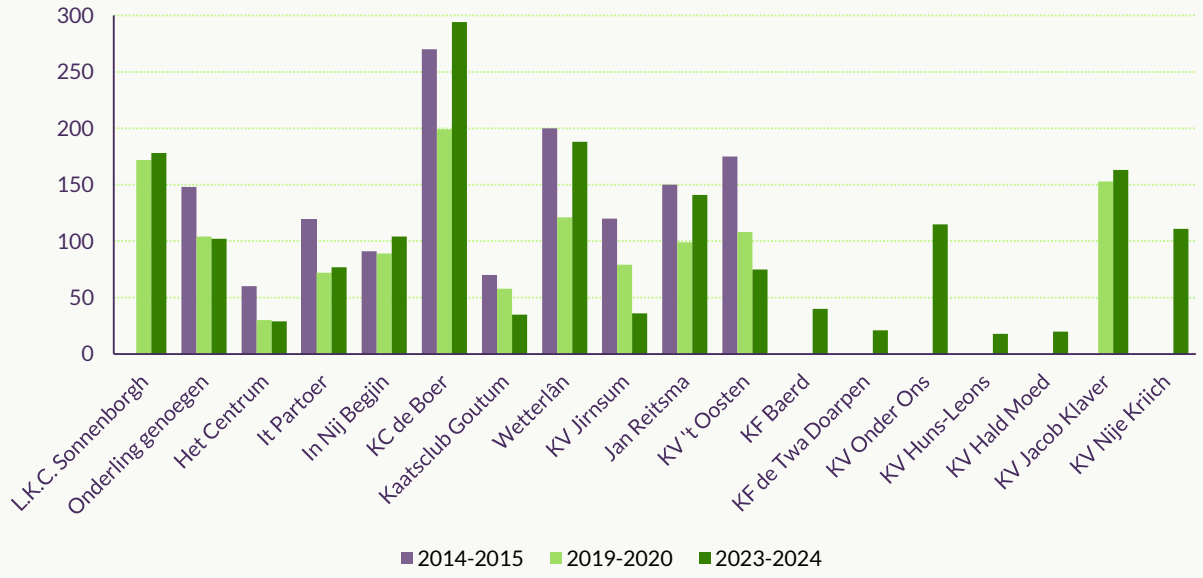
Een vergelijking van de huidige ledenaantallen met die uit de seizoenen 2014-2015 en 2019-2020 laat een wisselend beeld zien (figuur 4.3). Een aantal verenigingen, zoals Kaatsclub Goutum, KV Jirnsum en KV 't Oosten, hebben te maken gekregen met een flinke afname van het aantal leden. Deze ontwikkeling is in lijn met de verwachtingen uit het onderzoek van 2020. Andere verenigingen, bijvoorbeeld Wetterlân, Jan Reitsma en KC De Boer, hebben de afname van het aantal leden weten om te keren, waardoor ze terug op het niveau van 2014-2015 zijn.

Van een deel van de kaatsverenigingen uit Leeuwarden zijn de ledenaantallen van eerdere seizoenen niet bekend.

De verwachte bevolkingsgroei zorgt bij een stabiele sportdeelname voor een lichte groei van het totale aantal leden van de kaatsverenigingen in gemeente Leeuwarden (niet in figuur). De huidige kaatsvelden bieden voldoende capaciteit om een toenemende behoefte op te vangen. Wel vindt volgens de woningbouw- en bevolkingsprognoses de bevolkingsgroei vooral plaats in en dicht rondom de stad

Leeuwarden, terwijl in de rurale gebieden de bevolking nauwelijks toeneemt of zelfs licht afneemt. Mocht dit daadwerkelijk het geval zijn, dan groeien vooral kaatsverenigingen L.K.C. Sonnenborgh, Kaatsclub Goutum en Onderling Genoegen.

Figuur 4.3
Ledenontwikkeling kaatsverenigingen gemeente Leeuwarden, seizoen 2014-2015, 2019-2020 en 2023-2024
(in aantallen)

Bron: KNKB, ledentallen, 2014, 2019 en 2023.

4.9 Ervaring

Bv SPORT verzorgt de exploitatie en het beheer van de sportparken in Leeuwarden. Elk sportpark/-veld heeft een hoofdgebruiker. Overdag is er wel eens nevengebruik door scholen voor bewegingsonderwijs. Ander nevengebruik wordt vaak georganiseerd door de verenigingen zelf, zoals walking-varianten van sporten.

In de dorpen hebben de meeste voetbalverenigingen geen kunstgras, waardoor zij in de winter niet altijd op hun eigen velden kunnen spelen. Dit lossen ze op door uit te wijken naar sportparken in Leeuwarden.

Bv SPORT geeft aan dat er een knelpunt is op sportpark Nijlân. Hier zijn drie voetbalverenigingen gevestigd, waarvan Leeuwarden Zwaluwen de grootste is. Op zaterdag maken zij vaak gebruik van de velden en kleedkamers van de andere verenigingen, om zo hun tekort op te lossen. Het samenwerken van deze verenigingen kost veel moeite.

Bv SPORT signaleert dat er op sportpark Kalverdijkje Zuid twee voetbalverenigingen zitten die beide in leden afnemen. Hier zien zij dan ook een

overschot aan velden. Volgens bv SPORT geeft de hockeyvereniging die ook op dit sportpark gevestigd is - Mixed Hockey Club Leeuwarden – aan dat zij graag een extra veld willen aanleggen, omdat zij momenteel een ledenstop hanteren voor veldhockey. Bv SPORT ziet daarom een oplossing in het afstaan van voetbalvelden, zodat er ruimte is voor aanleg van een extra hockeyveld op dit sportpark.

Ook op sportpark Wiarda signaleert bv SPORT krapte. Voetbalvereniging Blauw Wit '34 is hier gevestigd. Zij hebben een groot tekort aan ruimte. Momenteel lossen zij dit op door langer te spelen en teams een kleedkamer te laten delen. Het plan is dat voetbalvereniging FVC, die op sportpark Wiarda gevestigd is, gaat verhuizen naar Middelsee en dat de velden van FVC daarmee beschikbaar komen voor Blauw Wit '34. Maar dit is niet voldoende om de krapte op te lossen.

Hoofdstuk 5

Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zetten we de belangrijkste conclusies op een rij en geven we op basis van de resultaten een aantal aanbevelingen.

5.1 Binnensport

Aanbod en behoefte

Het aanbod aan zaaldelen in sporthallen, sportzalen en gymzalen voor de inwoners van Leeuwarden voor het beoefenen van de zaalsport is aan de lage kant vergeleken met referentiecijfers. Dit komt doordat er in de gemeente geen sportzalen aanwezig zijn. Het aanbod aan sporthallen is in lijn met referentiecijfers en het aantal gymzalen is relatief hoog vergeleken met de regio en het landelijke gemiddelde.

- Het aanbod van elf sporthallen is in lijn met behoefte vanuit de sport in de gemeente.
- Gemeentebreed loopt de behoefte licht op. De huidige capaciteit aan sporthallen moet deze toename op kunnen vangen, zeker met de geplande uitbreiding van het aanbod in de wijk Middelsee.

Spreiding

De sporthallen liggen redelijk goed verspreid over de gemeente. Alleen inwoners in het gebied Dorpen moet gemiddeld ver reizen naar de dichtstbijzijnde sporthal. Het overgrote deel van de inwoners van dit gebied heeft binnen 3 kilometer geen sporthal.

Druk op de accommodaties

Over de hele gemeente gezien is er voldoende ruimte in de gemeentelijke sporthallen en gymzalen. Wel zijn er grote verschillen in druk. In een deel van de hallen en zalen wordt de capaciteit ruim onderbenut.

Bij een paar sporthallen is de druk in de wintermaanden (overdag of in de piekuren) erg hoog en kan dit tegen een organisatorische grens aan lopen. Er is geen extra capaciteit beschikbaar in de nabijheid van de drukbezette sporthallen. Dit geeft op gebiedsniveau knelpunten, zowel in Kalverdijkje als in Nijlân. Dit ervaart bv SPORT ook zeer sterk.

Knelpunten bewegingsonderwijs

Het totale aanbod aan zaaldelen is ruim voldoende om in de gemeentebrede behoefte vanuit het bewegingsonderwijs te voorzien. Maar als we rekening houden met de normafstanden, knelt op een aantal gebieden het aanbod aan gymnastieklokalen met de behoefte vanuit het bewegingsonderwijs:

- Vier scholen voor het basisonderwijs hebben niet binnen de normafstand een gymnastieklokaal. Van één school is bekend dat zij met busvervoer naar de gymlocatie reizen.

- Een aantal scholen maakt gebruik van een gymnastieklokaal dat onvoldoende capaciteit biedt om te voorzien in het benodigde aantal klokuren van de school. Deze scholen hebben allemaal wel voldoende uitwijkmogelijkheden binnen de normafstanden.

De toekomstige behoefte aan gymnastieklokalen vanuit het primair onderwijs blijft nagenoeg stabiel. In de nieuwbouwwijken Middelsee, De Zuidlanden, en Nijlân & De Zwette stijgt de behoefte. Deze gebieden hebben momenteel een overschot aan gymnastieklokalen, waardoor er – normatief gezien – ruimte is voor deze stijgende behoefte. De knelpunten met betrekking tot de normafstanden blijven bestaan.

5.2 Buitensport

Aanbod en behoefte

Gemeentebreed is per sport voldoende ruimte aanwezig voor de totale huidige behoefte van de sportverenigingen. Het merendeel van de verenigingen heeft ook op het eigen sportpark voldoende capaciteit om in de behoefte van de huidige leden te voorzien.

Op een aantal sportparken constateren we wel knelpunten. Daarnaast zorgt de verwachte bevolkingsgroei voor een potentiële ledengroei bij de sportverenigingen. Dit leidt tot een toename van de ruimtebehoefte op de sportparken.

Huidige tekorten

In 2023 constateren we een normatief tekort aan:

- minimaal één tennisbaan bij TC Goutum;
- wedstrijdvelden voor voetbal op zaterdag bij CSV de Leeuwarder Zwaluwen (anderhalf), FVC (één) en Blauw Wit ’34 (vier);
- trainingsvelden voor voetbal bij LVV Friesland (een half), Blauw Wit ’34 (één) en VV Irnsum (een kwart).

Toekomstige behoefte en tekorten

De bestaande velden en banen kunnen in theorie een groot deel van de toenemende behoefte als gevolg van de bevolkingsontwikkeling voorzien. Dan moet de bestaande overcapaciteit op de sportparken goed benut worden. Voetbal is hierop een uitzondering. Gemeentebreed constateren we voor voetbal vanaf 2030 een tekort aan wedstrijdvelden op zaterdag.

De bevolkingsontwikkeling bij een stabiele sportdeelname leidt tot:

- een oplopend tekort bij TC Goutum (drie à zes banen);
- een tekort van één à drie tennisbanen bij TC ’t Nijlan;
- een mogelijk tekort van één tennisbaan bij TV Leeuwarden vanaf 2030;
- een oplopend tekort aan wedstrijdvoetbalvelden op zaterdag bij CSV de Leeuwarder Zwaluwen (twee en een half vanaf 2030), FVC (twee velden vanaf 2035) en Blauw Wit ’34 (vijf velden in 2030, zes velden vanaf 2035);
- een tekort aan wedstrijdvoetbalvelden op zaterdag bij LAC Frisia 1886 (één wedstrijdveld) vanaf 2030;

- een tekort aan wedstrijdvelden bij voetbalvereniging RKVV MKV '29 (één wedstrijdveld) vanaf 2030;
- een blijvend tekort aan trainingsvoetbalvelden bij LVV Friesland, Blauw Wit '34 en VV Irnsum.

5.3 Aanbevelingen

In de gemeente Leeuwarden is sprake van een divers aanbod van binnen- en buitensportaccommodaties. In de visie op sportvoorzieningen en de omgevingsvisie van de gemeente Leeuwarden staat dat de gemeente sport als een basisbehoefte wordt gezien en zoveel mogelijk behouden moet worden, ook in de dorpen. Dit is terug te zien in het aanbod en de spreiding van de huidige sportaccommodaties over de gemeente. Het aanbod sluit alleen niet in alle gevallen aan op de normatieve (toekomstige) behoefte.

We doen op basis van ons onderzoek een aantal aanbevelingen voor de gemeente Leeuwarden.

Ga (vaker) in gesprek met de gebruikers van de sportaccommodaties

- **Binnensport**

In de gemeente is voldoende binnensportruimte voor de georganiseerde sport en het bewegingsonderwijs. Wel is de druk in een aantal sporthallen op bepaalde momenten hoog, waarbij een organisatorische grens bereikt kan zijn. Vanuit het bewegingsonderwijs heeft een aantal scholen geen of niet voldoende gymcapaciteit binnen de normafstand. Ook maakt een aantal scholen gebruik van accommodaties die onvoldoende ruimte bieden voor het benodigde aantal klokuren.

We raden aan deze uitkomsten te bespreken met de verenigingen en schoolbesturen. Kijk hierbij welke knelpunten zij ervaren en zoek samen naar een duurzame en toekomstbestendige oplossing voor deze knelpunten.

- **Buitensport**

De behoefte aan buitensportaccommodaties hebben we bepaald aan de hand van richtlijnen die uitgaan van standaard verenigingsactiviteiten, zoals trainingen en wedstrijden. Maar velden en banen kunnen ook voor andere activiteiten en door andere gebruikersgroepen gebruikt worden. Net als bij de binnensport zijn de uitgangspunten niet lokaal getoetst. De lokale situatie kan afwijken van de standaardsituatie waarvan de richtlijnen uitgaan.

We raden aan om ook met de buitensportverenigingen de uitkomsten te bespreken. Op korte termijn kan de gemeente het gesprek aangaan met verenigingen op locaties waar we capaciteitsknelpunten waarnemen om te kijken of zij deze knelpunten ook ervaren. En samen te zoeken naar een toekomstbestendige oplossing om de knelpunten weg te nemen.

Verken de kansen voor efficiënter accommodatiegebruik
Bij een deel van de binnensportaccommodaties constateren we een grote overcapaciteit, maar bij een aantal sporthallen juist een hoge druk. Daarom raden we aan te bezien welke kansen er liggen om het gebruik te optimaliseren.

Onderbenutting van sportaccommodaties is een venijnig probleem en veelal het gevolg van een combinatie van factoren. Sportaccommodaties beter benutten gaat om meer dan sportgebruik en vraagt ook aandacht voor het vergroten van de maatschappelijke functie en waarde van de accommodatie (Hoekman & Schadenberg, 2023).

- **Andere activiteiten of gebruikers**

In gesprek met de huidige gebruikers kan de gemeente bekijken of zij knelpunten ervaren en of zij mogelijkheden zien om de bestaande accommodaties beter te benutten, bijvoorbeeld door meer activiteiten of activiteiten voor nieuwe doelgroepen aan te bieden.

Daarnaast kan de gemeente onderzoeken of de overcapaciteit gebruikt kan worden door potentiële nieuwe gebruikers. Zoals de gemeente aangeeft in haar visie op sportvoorzieningen, hebben de accommodaties in de dorpen een grote sociale functie en dragen ze bij aan de sociale cohesie. Het verbreden van de gebruiksmogelijkheden en typen gebruikers kan ook bijdragen aan het optimaliseren van het gebruik en de bredere (maatschappelijke) functie van de accommodaties.

- **Extra scheidingswanden**

Een andere mogelijkheid is om bepaalde sporthallen beter te benutten. Een sporthal bestaat in principe uit drie zaaldelen. Maar een aantal sporthallen in de gemeente Leeuwarden heeft slechts één scheidingswand, waardoor de zaal slechts in twee losse delen (1/3 zaal en 2/3 zaal) te verdelen en te verhuren is. We raden aan te onderzoeken of het mogelijk is scheidingswanden bij te plaatsen, zodat de bestaande sporthallen efficiënter gebruikt kunnen worden.

- **Onderling en intensiever gebruik van sportvelden**

De capaciteitstekorten op de buitensportparken betekenen niet dat per definitie op alle sportparken met een tekort ruimtelijke aanpassingen nodig zijn. Bij een aantal verenigingen is namelijk sprake van een overschotsituatie, terwijl we bij anderen een normatief tekort constateren.

Voor de voetbalverenigingen in Leeuwarden geldt daarnaast dat ze suboptimaal gebruik maken van de aanwezige capaciteit. Zeker op sportparken met meerdere voetbalverenigingen biedt onderling gebruik van voetbalvelden mogelijkheden.

Ook zijn er onder andere ontwikkelingen op het gebied van flexibele en verlengde speeldagen die uitkomst kunnen bieden. Het wisselen van de bestemming van velden (van wedstrijd- naar trainingsvelden of andersom) kan in specifieke gevallen uitkomst bieden, maar wordt met het oog op de toenemende behoefte in de

toekomst steeds lastiger. Ook het omzetten van natuurgras- in kunstgrasvelden kan een uitkomst bieden. De gemeenten kan lokaal verkennen welke opties er bestaan voor intensivering van het gebruik van de bestaande sportvelden.

Kijk daarbij per sportpark ook naar overschotten en tekorten over de verschillende sporten heen. Bijvoorbeeld op sportpark Wiarda, waar een overschot aan voetbalvelden is, terwijl de hockeyvereniging volgens bv SPORT graag wil uitbreiden. Bekijk daarom kansen voor betere verdeling van de beschikbare ruimte op de bestaande sportparken.

Monitor ontwikkelingen

Tot slot raden we aan het gebruik van de binnen- en buitensportaccommodaties te monitoren en periodiek een verenigingsmonitor of een gebruikersbevraging uit te laten voeren. Zo krijg je zicht op de ontwikkeling van aanbod en behoefte. Op basis van de bevolkingsontwikkeling verwachten we bijvoorbeeld dat op een aantal sportparken overcapaciteit benut kan worden door nieuwe sporters. Maar het is ook mogelijk dat inwoners gaan sporten bij verenigingen waar onvoldoende capaciteit is.

Met het oog op de verdere ontwikkeling van padel, de recente fusie van twee tennisverenigingen, de aankondiging van een nieuwe tennisvereniging, de toekomstige verhuizing van FVC en de grote verschillen in ledenontwikkeling tussen verenigingen (bv. bij kaatsen en tennis) of verschillende leeftijdsgroepen (bv. bij atletiek en rugby) verdient dit in de gemeente Leeuwarden extra aandacht.

Door dit te monitoren kan de gemeente op tijd bijsturen om een betere spreiding te realiseren.

mulier
instituut
unicef

Bronnen

Bresser, R., Veneklaas Slots, E., Van Elp, B. & Bulten, T. (2020). *Duurzaam Realisme. Voorzieningenplanning Onderwijs gemeente Leeuwarden 2021-2030*. Gemeente Leeuwarden.

Gemeente Leeuwarden (2018). *Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Leeuwarden 2018*.

Gemeente Leeuwarden (2021). *Omgevingsvisie Gemeente Leeuwarden*.

Gemeente Leeuwarden (2022a). *Coalitieakkoord Gemeente Leeuwarden 2022-2026*.

Gemeente Leeuwarden (2022b). *Visie Sportvoorzieningen*.

Gemeente Leeuwarden (2024). *Startnotitie: Een nieuw beleidskader sport en bewegen voor de gemeente Leeuwarden*.

Hoekman, R. (2018). *Sport policy, sport facilities and sport participation*. Radboud Universiteit.

Hoekman, R., Hoenderkamp, K., Van der Poel, H., Bakker, D., Romijn, D., & Van der Werff, H. (2013). *Sportaccommodaties in beeld*. Mulier Instituut.

Hoekman, R., & Schadenberg, B. (2023). *Onderbenutting van sportaccommodaties*. Mulier Instituut.

Hoekman, R., Schots, M., & Ruikes, D. (2022). *Jaarrapport duurzame sportinfrastructuur*. Mulier Instituut.

Hoekman, R., & Van der Maat, K. (2017). *Monitor Lokaal Sportbeleid 2016*. Mulier Instituut.

Hoogendam, A., Ruikes, D., & Hoekman, R. (2021). *Monitor Lokaal Sportbeleid 2020*. Mulier Instituut.

KVLO (2023). *Document overzicht leerlijnanalyse*.

Lijzenga, L., & Jongejan, J. (2018). *Samen bewegen naar een gezonde gemeente*. Gemeente Leeuwarden.

Schadenberg, B. (2022). *Ontwikkeling uitbesteding gemeentelijk sportbeleid in beeld*. Vereniging Sport en Gemeenten.

Schots, M., & Schadenberg, B. (2020). *Open sportparken in Nederland*. Mulier Instituut.

Slot-Heijs, J., Vrieswijk, S., Bronkhorst, A., & Lucassen, J. (2022). *Lichamelijke opvoeding en sport in het voortgezet onderwijs*. Mulier Instituut.

Slot-Heijs, J., Vrieswijk, S., & Lucassen, J. (2021). *Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2021: 2-meting*. Mulier Instituut.

Van der Poel, H., & Hoekman, R. (Reds.) (2023). *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken.* Mulier Instituut.

Van Eldert, P., & Van der Heijden, J. (2023). Exploitatie en financiering. In H. van der Poel & R. Hoekman (Reds.), *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken* (pp. 209-250). Mulier Instituut.

Vrieswijk, S., & Schadenberg, B. (2023). *Huisvesting bewegingsonderwijs: gemeentelijk perspectief op de wettelijke verplichting in het primair onderwijs*. Mulier Instituut.

Wezenberg-Hoenderkamp, K., Ruikes, D., & Floor, C. (2020). *Ruimte voor sport in Leeuwarden.*

Wezenberg-Hoenderkamp, K., & Rauws, R.(2023). Afstand. In H. Van der Poel & R. Hoekman (Reds.), *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken* (pp. 70-95). Mulier Instituut.

Wezenberg-Hoenderkamp, K., Rauws, R., & Aarnink, A. (2023). Aanbod aan sportaccommodaties. In H. Van der Poel & R. Hoekman (Reds.), *Sportaccommodaties in Nederland 2023: Kengetallen en kenmerken* (pp. 21-69). Mulier Instituut.

Bijlage 1 - Methoden

Binnensportaccommodaties

Capaciteitsbehoefte

De normatieve behoefte aan sporthallen voor de (georganiseerde) sport bepalen we aan de hand van draagvlakcijfers. Draagvlakcijfers vormen een planologische richtlijn. Dat wil zeggen dat bij een bepaalde bevolkingsomvang (in theorie) voldoende draagvlak bestaat voor een type voorziening.

De draagvlakcijfers geven we weer in een bandbreedte. De motivatie daarvoor ligt in de variatie van de lokale context. De bevolkingssamenstelling, de deelname aan sport en de aan- of afwezigheid van andere sport- en recreatievoorzieningen zijn van invloed op het werkelijke draagvlak van een sportaccommodatie. Zo kunnen in een gemeente met een hoge deelname aan binnensporten relatief meer sporthallen nodig zijn en in een gemeente met veel andersoortige accommodaties, zoals turnhallen of blaashallen, juist relatief minder.

Voor meer informatie over de planologische richtlijn verwijzen we naar ons onderzoeksrapport 'Binnensportaccommodaties in Nederland' uit 2020 (Schadenberg, Wezenberg-Hoenderkamp & Hoekman, 2020).

Bezettingsanalyse

Het gebruik van de gemeentelijke sporthallen en gymzalen hebben we in kaart gebracht op basis van de verhuuroverzichten van gemeente Leeuwarden/bv Sport. De sporthallen kunnen voor de helft of een derde worden gehuurd, gymzalen alleen als geheel.

Het aantal verhuurde uren hebben we gewogen. Dit betekent dat we het aantal bezette uren hebben gecorrigeerd met een deelfactor. Als een derde van een sporthal bezet is, nemen we deze uren daardoor voor een derde mee in het totale aantal verhuurde uren. De bezetting hebben we berekend door het aantal verhuurde uren af te zetten tegen de maximaal mogelijke verhuur.

Bewegingsonderwijs

De gemeente is verantwoordelijk voor de huisvesting van de scholen in het basisonderwijs, speciaal onderwijs (sbo & (v)so) en voortgezet onderwijs. De gemeente moet zorgen voor voldoende accommodaties die scholen minstens in staat stellen het wettelijk verplichte aantal gymlessen op een adequate wijze te verzorgen voor hun leerlingen. Hoeveel gymlessen verplicht zijn, is afhankelijk van het onderwijstype.

Hierbij moet de gemeente zorgen voor een dusdanige spreiding dat de afstand tussen het schoolgebouw en de gymlocatie niet te groot is. Hoe groot de afstand mag zijn, is afhankelijk van het onderwijstype en schoolgrootte.

De gemeente heeft haar huisvestingsplicht in een lokale verordening onderwijshuisvesting (OHV) verwerkt. Deze is tot stand gekomen in een Op Overeenstemming Gericht Overleg (OOGO) met de schoolbesturen. Wij hebben de artikelen in het OHV aangehouden om de normatieve behoefte aan accommodaties voor het bewegingsonderwijs in beeld te brengen.

Buitensportaccommodaties

Capaciteitsbehoefte

De behoefte aan velden en banen voor bondsactiviteiten hebben we bepaald aan de hand van algemeen geaccepteerde richtlijnen (geaccordeerd door VSG/VNG). De richtlijnen bieden de mogelijkheid in beeld te brengen hoeveel ruimte een vereniging nodig heeft om standaard verenigingsactiviteiten te kunnen aanbieden voor de leden, met mogelijkheden voor wedstrijden en trainingen.

De richtlijnen zijn gebaseerd op een aantal aannames, zoals de duur en frequentie van wedstrijden en trainingen en het aantal uur dat een veld bespeeld kan worden per dag. De richtlijnen houden geen rekening met lokale factoren die van invloed zijn op de behoefte van verenigingen, zoals het nevengebruik van de voorzieningen door de verenigingen (zoals trainingsteams of interne competities) of door andere gebruikers (zoals onderwijsgebruik) of met bijvoorbeeld topsportambities. De daadwerkelijke behoefte (en belasting) aan velden en banen kan daardoor hoger uitvallen dan de uitkomsten door het toepassen van de richtlijnen.

In de berekeningen nemen we de bestaande sportinfrastructuur en het huidige aantal teams/leden als uitgangspunt. Het aantal teams en leden van de verenigingen zijn aangeleverd door de betreffende bond.

Uit de gepresenteerde ruimtebehoefte kunnen we concluderen of het aantal velden/banen van een vereniging conform de huidige behoefte van verenigingen voor bondsactiviteiten is. Het kan zijn dat verenigingen een ledenstop of wachtlijst hanteren. Daar houden we in de analyse geen rekening mee. De (extra) behoefte van een vereniging hoeft niet per definitie te worden geaccommodeerd op het sportpark waar volgens de berekening een tekort kan ontstaan. Capaciteitsuitbreiding op nabijgelegen sportparken kan ook in de behoefte van sportende inwoners voorzien.

De verwachte ruimtebehoefte tot 2035 hebben we geraamd door de bevolkingsprognoses van de gemeente toe te passen, waarbij we rekening houden met de bevolkingsopbouw (**figuur 2.1**). Een aanname hierbij is dat de nieuwe inwoners rationeel handelen en zich bij de dichtstbijzijnde vereniging van hun sport aanmelden.

Ook gaan we uit van een stabiele sportdeelname. Dat wil zeggen dat in de toekomst hetzelfde aandeel van de inwoners lid is van bijvoorbeeld een voetbalvereniging als in 2024. In sommige gevallen leidt dit tot een buitensporige toe- of afname van de

behoefte. Het is (beleidsmatig) relevant om de ontwikkeling van de verenigingen te monitoren om te bezien langs welke lijn de verenigingen zich ontwikkelen.

Richtlijnen
De toegepaste richtlijnen lichten we hieronder per sport toe.

- **Hockey**

De veldbehoefte van de hockeyverenigingen hebben we berekend aan de hand van de richtlijn van de KNHB. De richtlijn bedraagt zeven wedstrijdrondes per weekenddag op een zandveld en zes wedstrijdrondes op een (semi-)waterveld. Per ronde is plek voor één normteam, waarbij senioren-, O18-, O16-, O14- en O12-teams gelijkstaan aan één normteam, O10-teams aan een half normteam en O9- en O8-teams aan een kwart normteam. Hierbij moeten verenigingen 60 procent van hun teams op een wedstrijddag kunnen inplannen.

- **Korfbal**

De veldbehoefte van de korfbalverenigingen hebben we berekend aan de hand van de richtlijn uit het Handboek Sportaccommodaties van NOC*NSF. Het aantal teams wordt hierbij vermenigvuldigd met een belastingcoëfficiënt, die afhankelijk is van de leeftijdscategorie. De som van de uitkomsten bedraagt het aantal normteams. De senioren-, A- en B-teams staan gelijk aan één normteam, C- en D-teams aan 0,625 normteam en E- en F-teams aan 0,4 normteam.

De korfbalverenigingen in gemeente Leeuwarden spelen op één speeldag, namelijk de zaterdag. De richtlijn bedraagt voor zaterdagverenigingen één veld voor een vereniging met zeven normteams of minder, twee velden voor een vereniging die tussen de zeven en veertien teams telt en drie velden voor een vereniging met veertien normteams of meer.

- **Tennis**

De baanbehoefte van de tennisverenigingen hebben we berekend aan de hand van de richtlijn van de KNLTB. De richtlijn bedraagt zeventig tot negentig leden per verlichte baan. In hoeverre de minimale behoefte of de maximale behoefte van toepassing is voor een vereniging, is afhankelijk van diverse factoren, zoals de demografische opbouw van het ledenbestand en het aantal deelnemende teams aan de competities.

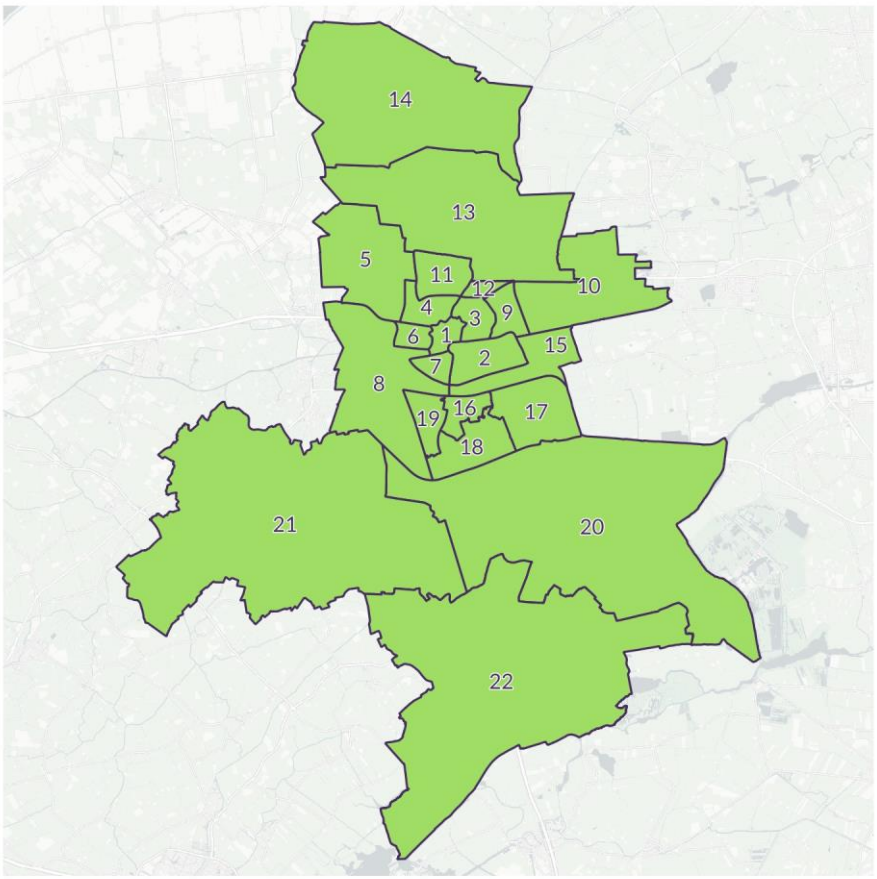
- **Voetbal**

De veldbehoefte van de voetbalverenigingen hebben we bepaald aan de hand van de richtlijn van de KNVB. Hierbij wordt de brutospeeltijd die de teams een veld nodig hebben bij elkaar opgeteld. De brutospeeltijd van een team is afhankelijk van de (leeftijds)categorie. De capaciteit van een wedstrijdveld op zaterdag is van 09:00 tot 16:30 uur en op zondag van 10:00 tot 16:30 uur.

Het benodigde aantal wedstrijdvelden berekenen we door de som van de brutospeeltijden van de teams te delen door de capaciteit van een wedstrijdveld. De trainingsveldbehoefte staat gelijk aan de helft van de wedstrijdveldbehoefte.

Bijlage 2 – Wijkindeling Leeuwarden

Figuur B2.1
Wijken in de gemeente Leeuwarden

Wijken Leeuwarden
1) Binnenstad
2) Potmargezone
3) Oud-Oost
4) Sonnenborgh e.o.
5) Westeinde e.o.
6) Vossepark & Helicon
7) Huizum-West
8) Nijlân & De Zwette
9) Heechterp & Schieringen
10) Cammingaburen e.o.
11) Bilgaard & Havankpark e.o.
12) Vrijheidswijk
13) Dokkumer Ie e.o.
14) Stiens e.o.
15) Aldlân & De Hemrik
16) Goutum
17) Hempens/Teerns & Zuiderburen
18) De Zuidlanden
19) Middelsee
20) Dorpen Zuid-Oost
21) Dorpen Zuid-West
22) Grou e.o.

0 2 4 km

Bron: CBS wijkindeling, 2023. Kaartvervaardiging: Mulier Instituut, 2024.

Bijlage 3 – Bevolkingscijfers per wijk

Tabel B3.1
Bevolkingsaantallen gemeente Leeuwarden 2023
(in aantallen)

Wijk	Jonger dan 20 jaar	20 tot 65 jaar	65 jaar en ouder	Totaal
Binnenstad	549	5.042	640	6.231
Potmargezone	1.608	5.488	1.598	8.694
Centrum Oost	**2.157**	**10.530**	**2.238**	**14.925**
Oud-Oost	1.972	8.513	1.847	12.332
Oud Oost	**1972**	**8.513**	**1.847**	**12.332**
Sonnenborgh e.o.	1.676	4.881	1.402	7.959
Westeinde e.o.	824	2.007	967	3.798
Vossepark & Helicon	1.004	2.786	891	4.681
West	**3.504**	**9.674**	**3.260**	**16.438**
Huizum West	1.135	4.206	1.039	6.380
Nijlân & De Zwette	562	2.345	959	3.866
Zuidwest	**1.697**	**6.551**	**1.998**	**10.246**
Heechterp & Schieringen	772	2.539	353	3.664
Camminghaburen e.o.	2.150	5.881	2.398	10.429
Noordoost	**2.922**	**8.420**	**2.751**	**14.093**
Bilgaard & Havankpark e.o.	1.391	3.740	1.683	6.814
Vrijheidswijk	804	1.986	755	3.545
Dokkumer Ie e.o.	814	1.959	667	3.440
Stiens e.o.	1.894	4.561	2.169	8.624
Noord	**4.903**	**12.246**	**5.274**	**22.423**
Aldlân & De Hemrik	1.196	3.703	1.965	6.864
Goutum	891	1.736	734	3.361
Hempens/Teerns & Zuiderburen	1.772	3.344	747	5.863
De Zuidlanden	1.447	2.245	106	3.798
Zuidoost	**5.306**	**11.071**	**3.552**	**19.929**
Dorpen Zuid-Oost	927	2.349	768	4.044
Dorpen Zuid-West	860	2.196	871	3.927
Grou e.o.	1.803	4.766	2.004	8.573
Dorpen	**3.590**	**9.311**	**3.643**	**16.544**
Gemeente Leeuwarden	**26.051**	**76.316**	**24.563**	**126.930**

Bron: Gemeente Leeuwarden, bevolkingsaantallen per leeftijdscategorie per CBS-wijk 14 november 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur B3.1

(Verwacht) aantal inwoners per wijk en gebied in Leeuwarden, 2023, 2030 en 2035

(in aantallen)

Bron: Gemeente Leeuwarden, Basisregistratie Personen, 2023; Gemeente Leeuwarden, planaanbod woningen, 2024.

Bijlage 4 - Aanbod Gymzalen

Tabel B4.1
Aanbod aan gymzalen in de gemeente Leeuwarden in 2023

Naam	Gebied	Eigenaar	Exploitant*
Piter Jelles	Centrum Oost	n.b.	n.b.
Comenius Mariënburg	Centrum Oost	n.b.	n.b.
Drachtsterweg	Centrum Oost	Gemeente	bv SPORT
Grou	Dorpen	Gemeente	bv SPORT
Jirnsum	Dorpen	Gemeente	bv SPORT
Mantgum	Dorpen	Gemeente	bv SPORT
Reduzum	Dorpen	bv SPORT	bv SPORT
Warten (OBS de Finne)	Dorpen	bv SPORT	bv SPORT
Wergea	Dorpen	bv SPORT	bv SPORT
dorpshuis De Kampioen	Noord	n.b.	n.b.
Dorpshuis De Bining	Noord	n.b.	n.b.
Rengers	Noord	bv SPORT	bv SPORT
Wollegaastdam	Noord	Gemeente	bv SPORT
MFC Mozaik (Droppingstraat)	Noord	Gemeente	bv SPORT
Lekkum	Noord	Gemeente	bv SPORT
Piter Jelles (De Dyk)	Noordoost	n.b.	n.b.
Dr. Algraschool (Idzerdastins)	Noordoost	Gemeente	bv SPORT
Wielen II (Galamastins)	Noordoost	Gemeente	bv SPORT
Wielen I (Kingmastate)	Noordoost	Gemeente	bv SPORT
Comenius Esdoorn	Noordoost	n.b.	n.b.
Archipelweg	Noordoost	n.b.	n.b.
Larixstraat	Noordoost	Gemeente	bv SPORT
Johan de Walestraat	Oud Oost	Gemeente	bv SPORT
Menno Van Coehoorn	Oud Oost	Gemeente	bv SPORT
CSG Comenius Zamenhof	Oud Oost	n.b.	n.b.
!mpulse Leeuwarden (Piter Jelles)	West	Scholengemeenschap Piter Jelles	Scholengemeenschap Piter Jelles
Gymnastiekzaal Montessori High School (Piter Jelles)	West	Scholengemeenschap Piter Jelles	Scholengemeenschap Piter Jelles
Vivaldistraat / Haydnstraat	West	bv SPORT	bv SPORT
De Wester (Telemannstraat)	West	bv SPORT	bv SPORT
Correllistraat	West	Gemeente	bv SPORT
Vossenburcht (Coornhertstraat)	West	Gemeente	bv SPORT
Aldlân (Raaigras)	Zuidoost	bv SPORT	bv SPORT
Willem Alexanderschool (Keizerskroon)	Zuidoost	Gemeente	bv SPORT
Molkenkelder (Technum)	Zuidoost	Gemeente	bv SPORT
Zuiderburen (Pikemar)	Zuidoost	bv SPORT	bv SPORT

Piter Jelles 1 (Aldlân)	Zuidoost	Scholengemeenschap Piter Jelles	Scholengemeenschap Piter Jelles
Piter Jelles 2 (Aldlân)	Zuidoost	Scholengemeenschap Piter Jelles	Scholengemeenschap Piter Jelles
Glinswei	Zuidoost	Gemeente	bv SPORT
Cornelis Trooststraat	Zuidwest	Gemeente	bv SPORT
Uiterdijksterweg	Zuidwest		
Ynsicht (Piter Jelles)	Zuidwest		
Floris Versterstraat	Zuidwest	Gemeente	bv SPORT
De Princenhof (Prinsessenweg)	Zuidwest	bv SPORT	bv SPORT

Bron: Gemeente Leeuwarden, 2023. Bewerking: Mulier Instituut.

* Het onderhoud van de gymzalen ligt niet altijd bij de exploitant.

Daniëlle Ruikes
d.ruikes@mulierinstituut.nl

Janne van der Heijden
j.vanderheijden@mulierinstituut.nl

Niels Meulenbroeks
n.meulenbroeks@mulierinstituut.nl

Mulier Instituut | 2024